КОНТРОЛЬНЫЙ ЭКЗЕМПЛЯР

Шинарин.
27
август,
1968 шу.
№ 103 (4583).
Мах 2 кап.

Масса а мехкашкара пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

(«Свет»)

Советски Союза Коммунистически парти Нохч-ГІалгІай обкома, Нохч-ГІалгІай АССР Лакхахьарча Советан Министрий Советан орган.
Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

Арадуьйла 1923 шера дениз

ХЬУВКЪАМА ЙОАКХО—ГУРРАХЬЕ А

Дукхача хенашка йоккъал латтача тха районе кхеча культурех вертгерьяраш я гурахьа дуй кІан, мукхи, рожи. Цулуха гурахьа мача культураша 50 процент лаьтта дІалоац, хІаьта ялата культураша — 84 процент.

Хуртбоача хьувкъама лара йоллача хана теркал ю дІанхача шерашка Іоаль опыт, дийна гІалатащ. Агротехника бокъонаш кхоачашъяьча, ханнахьа лаьтта ахача боахамаша дика хьувкъаьлий гурахьа юа культураш. Цу дукха укх шера къаьстта теркал тІабахийтаб гурахьа дІаюча культурашта лаьрхІа мангта дукхагІа лаьтта ахара. Соахка цхьоалагІа сентябрь тІакдоачаш аьха хинна лаьтта 43 процент мара дацар. ХІаьта укх шера хІанале гурахьа духча алата аьхар 75 процент лаьтта да. Дика лаьтта оахаргда ганараш, хьажкІаш, некара свекла, баьцадаараш чуйина дахначуд тІехьагІа.

Лаьтта ахара боль дика вІаштІехьбаьккаб Ленина цІерагІча колхозе, шурай-баьцаддарий совхозе, «Горячеисточнински», «Старо-Юртовский» совхозашка. ХІанале лаьтта аьха боаль боаьх уж. Гурахьа юача культурай хьувкъам лакхбара боаккхача лоархІаме да лаьтта ах пара хьисапе кийчдар а. Цу тайпара хІанале а — 75 процент лаьтта кийчдаьд районе. Цкъара обработка яь а яьнна аьхача лаьттана, кастта поэлагІьар йолаергъа. Из гІулакх дика кхаш оасарах цІена хургда.

Гурахьа юа культураш дика хьувкъаьара хилийта дергдовцача хьалех цаІ да аьттув болдаргІа бола предшественникаш хиннача из алат дІанийслар а. Къаьстта дикагІа я горох. Из хиннача кхашка дІадийнача алата хьувкъам 10—15 центнер лакхагІа хул. Иштта, укх шера цу тайпарча лаьтта дІадийнача кІи хІара гектара тІара 35—38 центнер яьлар. Из теркал а дає, горох йийна хиннача гурахьа 14 процент кІа дІаде лаьрхІад укх шера боахама специалисташа. ДикагІа йолча предшественникех лархІа ер дукхача шерашка тІаювла баьцаш, силоса йийна хьажкІаш, гурахьа йийна рапе. Укх шера 80 процент соьгІа гурахьа дуа алат дикагІа йола предшественникаш хиннача кхашка дІадувргда оаха.

Хьувкъам дика хилийтара иштта, лоархІаме да алат ханнахьа дІадийна даккхар. ХІаьта ха тиллийтача хьувкъам 4—5 центнер лоалуита хоаш да. Дале а, алат дІадера ханаш тувлайоамйт тха районa цхьабелча боахамаша. Масала, дІадахача шера Грозненски шурай совхозе хана итт ди хьалха дІабийнабар муьх. Из баьхьан дохаш хьувкъам 883 центнер ашабелар.

Гурахьа дуа алат дика хьувкъаде йиш яц дІадуаш дола фу дика ца хилча. Фу эсала хуле пайдана дац еррига кхыйола мероприятеш тІехдика чакхйоаже а. Цудухьа укх шера дІадуриш дола фу цхьоалагІча классах хилийта лаьрхІад оаха. Фух 80 процент цхьоалагІча класса кондицега дІа а кхоачийтаи цІендаь баьнний Грозненски шурай, шеалагІча шурай-баьцадаарий совхозий, «Советская Россия» яхача колхоза къахьегамхой.

Радкови хьисапе гурахьа дуа алат дІадуьча дакъа лоадаш хургъа укх шера шин бІаь селика. ХІанаже а эттаьй балха планаш. Гурахьа дуьча алатах дукхагІдар аммиачни селитраца хьаьидаьча лаьтта дуврга. ТІеххьарча шин шера опыте хІахьоех хІара гектара тІа 60 килограмм а кхоачийтаи аммиачни селитра тоахача лаьттан тІара хьувкъам удобренеш тоисанза долчул 4 центнер дукхагІа хиннагга. Из баьхьан дохаш 10 эзар гектара тІа минеральни удобренеш тайкай. Цу гІулакхо йиш хулийтаргьа алата хьувкъам 4 эзар центнер алсамбаккха.

Ялат дІадуьча иштта лоархІаме да фу доатгІача тайпара кІоарга дІадер, кІана аьнча фу тІехига дийча алата хьувкъам ниййеса ах эшалу. ХІаьта фу 7—8 сантиметр кІоарга де деза, къаьстта лоархІаме да из гІулакх йоккъал латтача боахамий дьалашка.

ХІанз дІадоладаьд оаха кхашка хий диллара балдаш а. Из гІулакх къаьста дика вІаштІехьдаьккхад Ленина цІерагІча колхозе. Хий дехкача кхашкара чубахьа хьувкъам хий ца дехкача кхашкарчул кхоаза тІех хул. Из хьахьоех укх масала, «Советски Россия» колхозе хий ца дехкача кхашкара хІара гектара тІара 10 центнер марк чуэцаьнар укх шера, хІаьта хий дехкача хІара гектара тІара — 35 центнер гарта.

Цхьан дешаца аьлча гурахьа дувча алата йоакхо хІанзе а ееза.

Е. ИЗВАРИНА,
Грозненски района партбюро производственни управлена парттаре агроном.

Гурахьа алаташ дІаде деза ха хьатІоеттар латт, цудухьа лаьттан ахара байхаш енхдаьд механизаторш.

Из гІулакх кхоачашдеш боаллача «Шалинский» совхоза механизаторшта юкъе хьинаре боалх боа тракторист Леоникн Александр. Дийнахьара норма 4,3 гектар мара йоацача 6 гектар лаьтта аьх цо.

Шийна тІобиила боалх цо дикахо чакхбахарах совхоза дирекце дукха грамоташ, ахчан премеш тиййина цунна.

СУРТА ТІА: Тракторист Леоникн Александр.

И. Панеев сурт.

КЛАССАГА ГІОЛЛАРА ВЕЖАРИЙ, ГЕРЗАГА ГІОЛЛАРА ВЕЖАРИЙ

Ер денош социализмана карагІдьнна сийлахь-доккхий зІамаш баьхан долаш, империалистически реакцеи контрреволюцеи бІехача оказашта духьала ходамболлеши цхьенна тайпара машар зургбеацеши лоаттабьча къовсамне денош сениа юкъегІоргда вежарашка долча социалистически мехкий историна, дуйнен халкъашта юкъерча боллалой болама историна. Таккаш цу къовсама лоархІама фронт латт социализмаца моастагІал долча арахьарча низашца барта ахеча контрреволюце зуламара гІулакхаш баьхан долаш, КПЧ-ерча аьттахьарча оппортунистически элементаша мога а деш социалистически стройнен конституце оттадаьча пачхьалкхалан цІенкамтте кхерам тІабессача Чехословаке.

Чехословаке этта цІензаштта кхераме хьал юкъерчал доццаш еррига социалистически содружества эршітех тьокхапу, цул бІарчаллан кхерамаленнен кхерам гІатесс. Из долла хІама теркал а деш, бокъонца коллективни шин оагІорахьарен дехьаттача договорех тІанийцача деклараша хьенска, Болгаре, Венгре, ГДР, Польша правительствашца цхьана Советски правительства лаьрхІед чехословацки халкъа шийна карагІдьнна социалистически кІамеш лорадера деза дергдоаца новкъостал, цу дьакъе герзашцарча низашца дош дола новкъостал а, де. кІаьта цар из да а ду.

Советски тІемахойн союзни эскарий тІемахойн Чехословаке баьхаб классага гІоллара вежарий, кадаргдоацача интернациональни дьоттагІалла гІулакхашца вІашагІкоттаденнача кампьхий къонгаш сенна. Советски нехе, вай тІемахошта деза долаш дуй В. И. Ленина бокъонца къовстадеш белгалдаьха мехаз: «...Россе социалистически пролетарнато дерригача низашцен ший доалахьа йолча еррига средствашцен кьаплоаттабергбе деррагача мехкий пролетарнатте вежарашта болча революционни болама».

Ленински принцип цхьан шоазен хьахьенза Іийнаец чакхдоахача гІулакхашка. ДІабехача тІема бирсача шерашка вай мехко чехословацки халкъа новкъостал даьд ший эскар — Советски Эскарца цхьене немецко-фашистски гІеьразошта духьала лаьташ хьалкхийнен чІоагІденнен дола кхорде тайпа эскар вІашагІделла. Из цхьене лоаттабеь къовсам белгалбьаккхаб дукхача сийлахьча, гурпалча оагІошце. Советски бІуташа Дуклана штурм е вай, Словацки къаман восстанена новкъостал а деьд, хІаьта 1945 шера мае болата лоам сенна тІадоладелар уж гІеттача Прагена новкъостал де, аьтар цар гитлеровски гІеьракой. Чехословацки вежарий гІозбеьнна хеттача моаршелашта геттара цхьалкен нийсон лоп делар цу деношка яздархо Рыбалко: «Хоза дешаш эшаш дац, шо ткоге кхайка а кхайкед, тхо хьа а деьккед».

Ишта дар дІахеме хана, ишта да хІанз а. Дей новкъашца, лоарагІа баргбоацеш интернациональни деккара ишта тешаме а балаш баьхкаб такен советски тІемахой Чехословаке гІеттен тІе пар гІатан лоІамн, шийна карагІдьннараш ларде юза а цун халкъа новкъостал дар духьа, социализма сийрдана новкъа гІолла дІахьалхахара цунна цкъанннига а новкъарла ца яйтар духьа.

Салтечун къахьегам массаза а хеза кинниб. Іалельмате моаланнен халачен тьалашка хила беза вай тІемахой Чехословаке. Уж чІоагІа тьаллоаш цу мехка халкъа бокъонца долча патриотически низаше. Цхьабаьде, империалистически Малхбузена хьакхьаеш йола контрреволюци соцаш яц, из кхы а дукхагІа эхь доадаь къуьз. Советски салтештен эскараштен нийслу довзоп дехьарча хьехамагІа цІерце кхераме лоазар деш болча, шоай доркаеца эІваабахачен кхерамечен моастагІий меткІалашн керцен, провакацеш, духьалара диверсионни террористически актаьш.

Чехословацки контрреволюцин довзоп дехьара цун гадоатераш малбьнна а аьтув боалачара бакъар вежарашка долча социалистически мехкий бІунаш хьачара. Шоай дехар, интернациональни гІулакх довггІача тайпарен сийленцен, къонехчал долаш а хоадам боллаш а кхоачийнду вай тІемахоше. Цар тьакьонз дахкана политически синкетама, социализмен коммунизмах эзаче идеалашта боарам боаццаш чІоагІа мутІалье хилара образецаш, уж ба цу идеалий чІоагІагІа бола пропагандисташ. Бакъ дола, дега кІоаргаленашкара доагІа, хьалхалеттача, гуманистически уйлана даздаь дош — хьакъхьалаши дегаши баьхан долаш лоаттабеча къовсамера низ бола герз. Дьален деззенел араьхь ваача кІара советски тІемахочо дІаве а каузьалда наха вай парте, вай социалистически Дай-мехка ленински бакъдар.

Контрреволюционни низоше эхь дайна лаладеча гІулакхашта советски тІемахошка дуьхьалеттаду оашаь сабар, тІоецике тІема гозал, дисциплине, фал.

Вай Герзашцара низаш чІоагІдеш бола низ массаза хила а хинкаб, ба а ба коммунисташ. Партена сьелкашке бехтеккаме а уж бІуний тІема кийчоннен морально-политически хьалан хьалбара. Чехословакерча советски тІема подразделенеи партийни организацеш дакзарийла а тІемахоштa цар бакъахьара миеси кІаьд ца, пуши дІанхатеергйолча тайпарен дІайовзийта, Коммунистически партен Советски правительствен, союзни мехкий вежарашка болча партей а правительствей а документаш царга шоай зама дІахьачийта. Цхьанна а минуте дицдалийта мегаргдац империалисташен цар идеологешен ледду моастагІал дола гІулакхаш. Хьалхашка латта дехар кхачашдере къаьстта чІоагІа тІабергзабьн тІегІерттабьн хила беза укх денош боа бола кхетаме бола. Ходамболлеш хьагучадеха дозе бурмузан идеологически диверсантий мелларІа гІулакхеши уьлеши.

Идеологически къовсама фронт тІема, массеза а леттеш боль фронт а. ХІанз къаьстта чІоагІа кхекхабениеб классоен идейни къовсам. Чехословаки социалистически содружествах дІакъоаствe, цун халкъ юза а капиталистически лоала дукъах дІадежа гІерташ дар шоай лоарвІамаш кхоачаш ца зулаш дика бола тиашболх боалла бурмузани пресс, империализме еррига зуламера пропагандистски центраш националистически истери хьоаз гІерт, керцен меткІальлаши дуиц социализма мехкех, цар герзашцарча низах, масса оагІорахьара хьаллоац контрреволюци. Цхьабехьда, уж цар мел леладу гІулакхаш белгала юкъагІдусаргдалаш да. Советски Союзаш цун майрача тІемахошен, кхьча союзни мехкий тІемахошше а сенна, дІечендаллапвца кхоачашдергда шоай сийлахьа патриотически интернациональни декхар.

Чехословакера вай сийлахьча Герзашцарча Низий оккаен дерригача халкъа йоакхон базаки шоашкахьа балаш ба. Советски наха дохкхелду цар къоначалах, цар масса оагІорахьара новкъостали гІон да а ду, дІахо дерг а да банккхоккамера исторически миссии кхоачашъяра. Чехословакера социализмана карагІдьннараш ларадар — из да еррига дунен социализм лорадар, Европен деррагача дунен тІен машар а кхерамаоше а ларадар духьа ходамболлеш къовсам лоаттабар.

Социалистически содружества вежарашка долча халкъий цар герзашцарча низийн союз эшаэлургйоацаш яц!

(25 августе арадаьннача «Правда» передовица).

БАРХІ БЕТТА ПЛАН— ХАНАЛ ХЬАЛХА

Нохч - ГІалгІайчен промышленни предприятешa ханал хьалха, селхан 26-ча августе, кхоачашъяй продукцена реализаци ярен дукхагІйола керттера хадалеш арахецарен бархІ бетта план. Ер бутт чакхбалалехьа планагІа лаьрхІачул соагІа арахецаргъа 18 миллион сома продукци.

Соахка 8 бетта реализаци яьчул 18 процент дукхагІа кийча продукци дІаккхьийтай укх шера. ДегІаяхача продукцех 70 процент продукци хьахиннай къахьегама оасарле лакхьара чотах.

Планировани экономически стимулировани кердача системага а ьаьна болх беш я вай республике 35 промышленни предприяти, республике еррига арахецача продукцех 81 процент продукци арахеи цар.

«Грознефть» объединене мехкадьтта лаккхара бархІ бетта план ханал 5 ди хьалха кхоачашъяьй, кІаьта газ яккхара план ханал 8 ди хьалха кхоачашъяьй. ДІадахача шера хьалхарча бархІ бетта лаьккхачул 19 процент дукхагІа мехкадьтта даьккхад укх шера промысловикаша.

Социалистически ахье хьалха латташ я В. И. Ленина цІерагІча Грозненски мехкадьтта чакхдоахача завода, А. Шерипова цІи лелача Нефтемаслозавода, Грозненски химически комбината, крекинг-завода, Анисимова цІерагІча Новогрозненски мехкадьтта чакхдоахача завода, «Электроприбор» завода, Ацетонони завода, Нохч-ГІалгІай химически завода, кхьча предприятей коллективаш.

Іилманен техникан карагІдойнараша керда технологи производства юкъехкахьарах, керттерча производственни фондех бизза пайда ийбарах, Іилман ларда тІа къахьегам вІаштІехьбаккхарах, рационализаторски изобретательски болх тоабарах промышленносте къахьегама оасарле 5 процент лакхъенйай, хІаьта планировани экономически стимулированен кердача системага яьнача предприятей къахьегама оасарле 8 процент лакхъенйай.

Республикерча промышленни предприятей коллективаша хьахар кхо ца деш къахьег пятилетка кхоалагІча шера план ханал хьалхе кхоачашъяраш В. И. Ленин вачча дигаь дена бІаь шу дузача цІейна сийлена накъахаран.

ТАСС-а ХОАМ

Чехословакера ухача хабарагІа, 24 августе лоадама хувцамат хиннадац мехкарча хьала. Пхьабакъда, хьалхатІа хоам баь хиннача тайпара рекционни низаша дятац политически хьал кхоххаде гІерташ шоаш леладу гІулакхаш, довнаш гІеттадайтар духьа цІур юкъебехк, меткІальлеш дуццаш дорха пропаганда ю мехка патриотически низаштен союзни социалистически пачхьалкхенаштен духьала.

Дукха меттигаш белгалъьаккхай союзни эскарий тІемахошта провокатораша гера детташ. Масала, 23 августе автоматаш йийттай административни зданешта патрульни ха деш лаьтта салташта. Зуламеча элементаша диверсеш лелаю, наькъаш доххаду, транспортан бувзамен средствашка йохаю. Прагерен цхьайолча кхыча горадашкарен къайлагІа дІаеттадаь латтача герза складаш кораьй. Прагерча цхьан районера моастагІала передача еш йоача ханна лаьттанца кІалхарча бункер чу лочкъаьл йоаллаш кораьй радиостанци. Цига лочкъадаь доаллаш хиннад герз а.

Контрреволюционни цІийменташ союзни эскарий тІемахошта духьала баха нах гІовттабе гІерт. Чехословаке тешаме гражданаш унзарбеах цар, карагІдьнна социалистически хІамаш лораде оттІдарах шоанен шун дезалаштен довнаш дергда оала а лаьаш. КъайлагІа тийшабаххаш а лелаеш, мехка анархи законагІа йоацача террорен хьал оттаде гІерт чехословацки халкъа цхьарагІа бола моастагІий, герз юкъе а даьккхад оаш гІоттадари цІий молкадери духьа.

Довзоп дехьарча хьехамагІа шера дош дола из ловзар, юххера а, из хьалхьедеш бараита шоашта мерех дергда.

Цу хьалашка ЧССР къахьегамхошта тІа-тІа шаьрагІа гучалуш, балача нахах цхьалола дакъа хІанз а мехка цхьанахе духьала йоацаш дукхача бетташка еш латтача антисоциалистически пропаганда Іоаткъама кІал латте а, чехословацки халкъа новкъостала дакхача вежарашка долча мехкаша чакхдоаха гІулакхаш дакъа дергдоацаш хІанз хиннад.

ЧССР-ера социализма позицеш чІоагІъяра хоадамбоккха чакхдоахача гІулакхаша, хІана гучаелаш ма латтара, бокъонца а масса оагІорахьара а шоаш кийчбенна хиннача юхьанцарча ханеи хьалхагІа шоай контрреволюционни власташ хьагучаханза даргдоацІча кхоачадир антисоциалистически низаш.

Цар гадакаш оарцагІдьйнад хІанз шоай мехкашка а вІашагІхийттача Къамий Организаце а политически истери кІирьаь империалистически гІозараш. Шийна теркам тІаоза да чехословацки антисоциалистически низашта хьинаре новкъостал деш бола Югославен Румынен кулгалхой цу империалистически хорах дІакхетар а. Духхьал Белградаи Бухарестан дуаз Прагерча, укх деношка Чехословаке довзоаьа нийсбеннача политически авантюрей арахьа нийсбеннача политически авантюристашa шоай донний мазаш.

Антисоциалистически низаши хьара югославски гадохарааш [illegible] кІоарга чубахаб хьахьоех, масала, чехословацки дош оалаш долчох лаьца Югославе правительства ООН-е яхьийтача провокационни заявлене: из заявлени бокъонца НАТО мехкий позици морг я. Ишмо иикъ ба хІана Пекинерча, цу дешa США-нен Югославецен бартахача Мао Цзэ-дуна группо лаьцар а.

Союзни пачхьалкхенаша ЧССР социализман къаман суверенитетен гадоаккхаш чакхдьха гІулакхаш «оккупаци» детийта гІерташ шоай хул ду Чехословакерча контрреволюционни низашен цар гадоахача довзоп дехьарчари. Массаьена а хоьш да, бокъонца баьдар, шоай интернациональни декхара тешаме йола социалистически пачхьалкхенаш шоай шин оагІорахьарен дукхача оагІорахьарен договорни декхараш кхоачаш а деш вежарашка болча мехка новкъостала яьхалга хилар. Цар тІемахой оккупанташ сенна а ца боагІаш, классага гІоллара вежарий сенна баьхкаб Чехословаке. Уж баьхкаб ЧССР къахьегамхошта цхьана контрреволюци юхатохар, социализма гІулакх ларадар, Чехословакен еррига социалистически содружествах суверенитета, лоІамо, кхерамзаленна тІабесса кхерам дІабаккхар духьа. Из бацъахьара лехар кхоачашдаь ма даьлалнге а юхаргьа цар ЧССР территори.

Вежарашка дола социалистически мехкаш цхьа барт болаш да социализмaна карагІдьннараши социалистически содружества кхерамален деррагІа а лоарзапІа ца доалаш а се рае лаьрхІа шоаш хилара гІулакха. Шеко яц, чакхдьха гІулакхаш даха хеваш шоай ханнахьен хилар деррагача чехословацки халкъо кхетадергхиларахи цар бивза цар нах бергхиларахи.

СОЦИАЛИЗМ ЛОРАЯР—ЭГГАРА ДОККХАГІДОЛА ИНТЕРНАЦИОНАЛЬНИ ДЕКХАР

Чехословацки Социалистически Республика партийни пачхьалкхелни деятелаш кхайкаб Советски Союзаген кхьча союзни пачхьалкхенашкен вежарашка долча чехословацки халкъа тІехьа ца тетташ новкъостал дар дехаш, цунца тІема низашца новкъостал а деш.

Уж кхайкар Чехословаке йолаш йолча социалистически стройнен конституцеца оттаьча пачхьалкхенен социализмаца моастагІал долча арахьарча низашца барта дахача контрреволюционни низий оагІонгахьара кхерам тІаьттарах.

Новкъостал дехаш Советски Союзаген кхьча вежарашка долча социалистически мехкашкен кхайкаш йола исторически решени тІаэцаза ярг ца хилара йиза йола ларда а тахан «Правда» тІа арадаьннача КПЧ ЦК-а, ЧССР правительствай Къаман собранен члений группой даьча кхайкарала тІа. Из дийза дергдоаца оттадир ЧССР-е реакце кийчбьча вежараша вІаши боабеча къовсама кхераме.

Коммунистически болалои партей Братиславе хиддача Совещане тІанийцача декхарашка хьежжа, дохаргдоаца деттагІлени вІаши леладеча гІулакхийн принципаш тІа мадоатгІара, долаш долча договорни декхарашка хьежжа, СССР-ен кхьча союзни мехкийн правительствашка сонам бир вежарашка долча чехословацки халкъа дийза даргдоаца новкъостал де ьннана лакхехьа хьоададь лехар кхоачашдергдолаш. Вежарашка долча социалистически мехкаша кхоачашду шоай юкъара интернациональни декхар.

Чехословакецара, цун Коммунистически партецара гІулакхаш массара а хиннад КПСС-и Советски правительствай политикана юкъе. советски коммунистий, берригача советски наьха хьалкъалашкен дегашкен лоархІаме мотиг лоацаш. Из ший бахьан лоацаш даш. Славяний юкъарча бувзамий дукхача бІаьшерашка хьайоагІача традицешта дукха аз хьалха дена гІаккхийттад вай халкъаш кортамукъа, шоай лоІаме хилара тІехьа, социальни прогресс баьхан цхьана лоаттабеча къовсама дохаргдоаца бувлалаш.

Вай партена, вай халкъаша вІаши улув а латташ къайсад лоал оттадара кхерамца, гитлеровски мохкІалув парашка. Социализма эггара хьалхара махк кортамукъа а ший лоІаме а хилийтар баьхан, лоал оттадаь кхыдола халкъаш мукъадахара тІехьа фашизмаца Іалахьате къаьм латташ шоай са дІаделар 20 миллион соагІа болча советски наха. Чехословаке территори тІа а тайп - тайпарча моттигашка долаш да бІаь эзар соагІа болча советски бІухой кашнаш. Чехословацки турпал патриоташца цхьана, Людвик Свобода сий долча корпусаца цхьана уж нах тІом беш хилар гитлеровски фашизмах Чехословаки мукъайоакхаш. ХІаьта, цу бирсача шерашка ехар вай халкъий цхьоагІоли вошаллен чІоагІа хардаш.

Гитлеровцаш бехабьячул тІехьагІа чехословацки халкъо кержар социализмага бода никъ. Цо кхы а чІоагІдир вай халкъашта юкъерча доттагІлен бувзамаш. Социализмо коммунизми хьалъяра новкъа цхьана долхача шерашка кердача лагІа тІа доалаш лакхделар вай доттагІал.

Советски Союзан Чехословакецен юкъера вежарашка дола доттагІалли девале союзни тІоагІъьяр 1943 шера хьчен 1963 шера дІьхдаьчон Іоттагіалах, вІаши новкъостал дарах, тІом чакхбьнначул тІехьагІа вІаши гІулакхаш деладарах долча Договора. Цу Договора тешаме йолаш, вай пачхьалкхенаш, вай партеши халкъаши вай доазонашта кхерам тІаьттача, социализма гІулакха кхерам тІаьттача вІаши новкъостал де деша йийла а.

Реваншистски Малхбузен Германи юкъе а йодаш, НАТО агрессивни блок хьаьра жоп луш, Европа цхьадола социалистически мехкаш машара, вай халкъашта социалистически карагІдьннарашта тІаккхоана гІертарашта дуьхьара тІехьоавлаургвоаца карт а хинна дІаеттачо Варшавски Договоре вІашагІкхийттар.

Тхьаь шера СССР-ан Чехословакецен юкъера гІулакхаш толамьа детгІалхар деррига а доакъошка: политике, экономике, культура. Цхьанна а хІамаво толкалаьдаш вай доттагІал. Чехословацки халкъо дакъа толамаш шоай доаш лаьрхІад вай. советски халкъашта карагІдьннараш Чехословаке къахьегамхошка шоашта карагІдьнна сакха хийрхІад.

Советски наха Советий Іаьдал даьнна 50 шу диэар белгалдаьккхача, Коммунистически парте — Ленина парте хьалхлонца баьча паьъкъа иттагаш лаьча деношка КПЧ-и чехословацки халкъи вайца цхьана гІаддахадар котален никъ беш Октябра хиннача итоганта.

Вай халкъаш вІаши цукх вошала, вІаши лархІара, дезара цІенча а дегтІарча а уйлано, «Чех», «словак» яха деиаш хІара советски сага «доттагІа», «воша» яхача дешай синоним а лерхІаш кхетаду. СССР-ен ЧССР-ен коммунисташ вІашагІтох цхьан байракха кІал этта, наьхара цхьа никъ — коммунизма никъ шоашта хержа болча соратникий уйлаш цаІаш ярийн уйлано. Советски коммунисташа массаза а чІоагІа лоархІаш хиннай Чехословаке Коммунистически парти дунен коммунистически болама тешаме, чІоагІа, денал дола, марксистско-ленински идейта а пролетарски интернационализма беркатерча байракха а лоргагІьаргІоацаш тешаме йола отрид а лерхІаш.

Вай парте, советски халкъ тешаш да Чехословаке белхаой класс, ахархой, дег цІена интеллигенци вай юкъарча гІулакха — керда общество хьалъяра кувцадаланза хиларах, вай халкъацарча а социализма гІулакхацарча а шоай доттагІлен уйлай хьакъехьа уж тешаме хиларах. Вай а иштта тешаме да тІом хиннача тІехьагІарча деррига вежарашка вай партешa чІоагІдаьча доттагІала.

I.

Вай парте дика кхетайр КПЧ ЦК январски Пленума (1968 ш.) решенеш. Цунна цхьана хІаьттехьа а гуш дар, эттача хьало чехословацки коммунистий парти мехбечен чехословацки общества буржуазни уйлайн империалистически пропагандан влияненна кІаллаттача гІозарий социализмана кхераме йола уйлаш лакхлучен зига тарлургхилар.

Январе Москвеи февралe Прагеи чехословацки кулгалхошца КПСС кулгалхой хиннача беседашка гучахьа, партийни малоаргІара дІадийхар уж кхерамаш долаш хилар. Из доаш ше мадарра къаьстта лІаьхар, социализма наькъаш хархар, общественни процессашта партийни хьалдле леларра формаши методаши хархар дизза а къаьстта а КПЧ ЦК-аний карара хІама хилар, цу дешай цхьакъехьа цхьанкха а тайпа рекомендацеш яла вай парте уйла ца хиллар а хила йиш ца хилар а. Цу хана КПЧ ЦК кулгалхой теркам тІабахийтабар хІаьтте а социализма хьаштанта гаьна дола дагалаттараш кхоачашдара мехка эттача хьалах пайда эца гІертача аьттехьарча, ревизионистски элементаша шоай болх сихбаь хилара.

Цу хана КПЧ кулгалхоша йоахар, мехка политически ситуаци кхехкадар кхета а дергда шоаш, хьал лаьттІа даккхара дийза даргдоала гІулакхаш а дергда. Ха дІайодар, вай парти тІа-тІа дукхагІа сатем боацача йоалаш тешар чехословацки кулгалхоша ахачоа дІ тІехьа дукхагІа тара йоацаш событеш лакхлуш хиларах. Событеша хьахьоккар КПЧ шийна дуьхь а цІена боаца, шек бола, тешаме боаца нах хилар, мехка шоай корта хьалъайбеш дар дунен империализмаца чІоагІъло лувцам дола реакционни, антисоциалистически низаш.

Цу дерригано а духхьал вай парте сатем боабаь Іадар. Вай сацпа, цІенханта сатем боабаьбар Чехословакерча событеша Болгаре, Венгре, ГДР-а, Польша вежарашка йолча партей а. КПЧ-ен ЧССР-ен кулгалхошца коллективно вІашагІкхета а дагадаха а дезача эттар гІулакх. Ше вар барта а волаш иштта 23 марте Дрездене вІашагІкхийттар.

Дрездене вІашагІкхийттача чехословацки новкъосташа харцдийнар мехка цхьайола харцахьара процессаш дегІайоагІаш хилар, радио, телевидени, пресса парте тІахьожача бера а ьаьна. фактически антисоциалистически элементай бе хилар, аьттехьара низаш вІашагІкхеташ хилар. Цунца цхьана чехословацки никалхашта хилар, парте мехка хьал бІарча хьийца тІахьожам а лоаттабу, цІенхашта ларц даккха бехьан а дац.

Советски викалхашен вежарашка йолча партей еррига делегацешен дизза гучахьа белгалдаьккхар, шоашта кетачох, сурт кхьча тайпара хилар. Эттача ситуацех реальни кхерам боаллаш хилар дІахьеккхар цар. Цу дерригача бакъдарех цар вывод йир, контрреволюционни переворот хила тарлургдолаш событеш дегІайоагІяга гуш хилара. КПСС делегаце, хІаьта иштта ВКП, ВСРП, ПОРП, СЕПГ делегацеша дІаккхайкадир шоаш КПЧ кулгалхой хьаллоацаш хилар, январски Пленума решеней позитивни чулоацам хьаллоацаш хилар, хьаьрьяьннача антисоциалистически элементашта хІама тохара чехословацки новкъостлашта гІо дара. Чехословакера социализма позици чІоагІъяра тІаерзаль еррига шоай позици хилар.

Событеша дІахо баьча накъо тІехьагІарча хана бакъйир вежарашка йолча партей выводаш, КПЧ кулгалхой оптимизм бакъъянзар. КПЧ ЦК мартовско-апрельски Пленума хамзар хьал кроттІа даккха. Цул эзагІа, цу Пленуме тІанийцача КПЧ де оттадаьча гІулакхий программа цхьайолча положенеех, вахаро хьахьекхя махиллара, фактически пайда ийбе болабелар Компартена, социализма лардашта, чехословацки советски халкъий доттагІленна дІахо атакаш яра пох ший тайпара йола гучахьа платформа а лоархІаш.

Кхы а чІоагІагІа сатем бай аьттехьарча антисоциалистически низий воздействех гучахьа КПЧ хьалхи дІахьача хина мел баь берригa боалх харцахьа лерхІаш йола кампани шерра йолаелча, общественни строй стабильность йохаеш хинна дукха йола партийни пачхьалкхени кадраш хувцара процесс шерра йолаелча, кепайолзош тІа, радио, телевидене гІолла гучахьа еш йола антисоветски пропаганда йолаелча, коммунистий партена духьал мел йола масса тайпа организацеш хьахина а

(ДІахадоалар 2-ча оагІо тІа).

СОЦИАЛИЗМ ЛОРАЯР — ЭГГАРА ДОККХАГIДОЛА ИНТЕРНАЦИОНАЛЬНИ ДЕКХАР

(Чекхдолар. Доладур 1-ча агIо тIе).

гуччахьа шоай болх бе а йолаелча. Иштта эттача хьале КПСС ЦК-ас дикза даргдоацаш лаьрхIар Чехословакерча социализмана кхерам тIаоттар юха а белгалдаккхар духьа керда гIа баккхар. Цу тIехь, довзаш мадий, кхетадеш дар ситуаци объективно чоалхане хилари КПЧ кулгалхой шоай хьал а чоалхане хилари. Цудухьа КПСС-а эттача хьелах дакъа дIахо а цхьаккха ца дувцаш, кхы а шин оагIора вIашагIкхетарах йола предложени оттайир. 4 мае Москве иштта вIашагIкхийттача КПЧ кулгалхоша шоаш а дувцар мехкара хьал цIенхаштта хиларах. Цул совгIа, цар аьлар, Чехословаке чура политика дегIаяра харцахьара моменташ «тха хIена долча чурча гIулакхел араювлаш а я вежаращца долча мехкех, масала, Советски Союзах, Польшах боагIаш а я». Из бакъ ца дича даргдоацаш дар.

Чехословацки кулгалхоша йоахар, хьал бе доллар духьа дикза даргдоацар де кийча а да тхо. Мадарра аьлча цу хана цар йоахар: «МоастагIа болх беш ва. Событеш контрреволюце хьалтапшта тIаерзае гIерт из».

Цар бакъдера, моастагIа эттара хьалха Коммунистически партех бола тешам боабе, цун сий доаде, дукхача наха йола цун вIаши мелъе гIерташ хилар, шоай чулоацамга диллача антисоциалистически оппозици мара хила йиш йоаца КПЧ гуччальара политически оппозици хьаяра дола дIадехараш лакхлушхилар, «натагIа санна чIоагIа хIама ца дойла цун контрреволюционни ситуаци хургхилар». Цар йоахар, цу хIамана хьалда бедке бараш бола шоашта, империалистически гIоаранца цар бувзамаш хилара тешалаш да шоашка, из деррига дIа а доаккхаргда [illegible].

КПЧ ЦК майски пленуме бакъдир Чехословаке социализмана бола кертера кхерам аьттехьара хилар. Цу бокъо лора КПЧ ЦК кулгалхоша шоай доаш кхоачашдергхилар теша. Социалистически карагIдаьнараш лораде кийча хиларах дийцар партийни комитетий секретарий совещанешка, болхлой милице юкъарча пачхьалкхен активе, заводийи фабрикайн партийни организацей дукхача собранешка.

Новкъа дале а, партена юкъерчен мехкарчен дикача низашта, чехословаки халкъа берригача эттагIашта дагалаьттар кхоачацдиланаар. Майски пленума решенеш кхоачаш цадеш йисар. Антисоциалистически низаш КПЧ ЦК майски Пленума решенешта духьал даьлар. Кхы а чIоагIагIа йолаелар антисоветски элементий выступленеш. Антисоциалистически низаш духьал даьара тоагIи низашь бетта юкъе кхы а айелар КПЧ-ана духьал, конституционни Iаьдала духьал къовсач лоаттабара гучахьа тIаьехаш дола «Шийтта ежа доша» яха контрреволюционни низаша кхайкарал кепатеха арадаьккхача хана.

Вай парте кулгалхоша А. Дубчека теркам тIабахийтабар контрреволюционни гIулакхаш кхы дIахо а хьалхьара йола платформа хиларах тарра цу документах болча кхерама. Цу жой делар ЦК Президиумо из доши дувцаш а да. кхайкарала боагIаш бола лаьрхIам а бяь, эттара хилам беш дола гIулакхаш дерга, аьнна. Цхьабакъда, либерально дувцараш совгIа практически цхьаккха а хIама дацар.

Цу деррига а КПСС-и кхыйола вежарашка йола партеши кхы цIаьхха а КПЧ кулгалхошца вIашагIкхетара доаш оттаде дезача оттайир. Иштта предложени а оттаьь. КПСС-и кхыйола вежарашка йола партеши КПЧ ЦК-ага кхайкар, бакъда, новкъа хете а. Варшаве хиначa совещанена юкъе дакъа лаца тигалзар ЦК кулгалхоша.

Цу тайпара, укх тIеххьарча варх бетта советски чехословацки кулгалхошта а кхыча вежарлнех йолча партей кулгалхошта а юкъе дукха контакташ хилар. тайп-тайпарча формех уж йолча хана хаддаза лаьттIа а къахьта а йола позици велелайир КПСС ЦК.

Хоаца аьлча сенца ба цу позиче чулоацам?

Цхьа-дале, КПСС ЦК эггара юкъье дена йиза кхетаеш хилар гIаладташ кхоачамбоацараши дIадахара, общественни вахара еррига сферашка деш дола партийни кулгал оргалаьккха тоадара, социалистически демократи дегIайоалаяра тIаерзадаь йола КПЧ ЦК решенеш. Вай цу решенеех дийрхIа а дийрхIад, лерхIа а лерхI чехословацки коммунистий, ЧССР берригача къахьегамхой духьаьла чура гIулакх.

ШоллагIа-дале, КПСС ЦК хаддаьза белгалдаьхад тIаийца решенеш тодацца кхоачашъяра йола гаранте парте хьалхе лелара роль чакхъаьлакхарца мара, событеш дегIаахара бизза тIаьхьожам парте бе лоаттабича мара хург ца хилар. Цуна дувцадерна дукхаза теркам тIабахийтаб парте левеш йола хьалхе мельнларо Чехословаке Компартех бола тешам боабар, из Iадала доал дечара яккхар. ЧССР социалистически содружествах дIакъоастаяр, юххьера а Чехословакера общественни строй хувцар шоай декхар дар оттаде гIерта аьттехьара, кхыметтел гуччахьара контрреволюционни низаш хьалхьара эша дика хьалаш хьадеш хилара.

КхоалагIа-дале, КПСС ЦК лаьтта а лаьтта, латта а латт чехословацки халкъа социалистически карагIдаьнарий гIулакх, вай мехкана а кхыча вежарашка йолча мехкашца а социалистически лепхарашца ювзаенна йола социалистически пачхьалкхе хиларах тарра Чехословаке гIулакх елхха КПЧ чура гIулакх хилна да Iеш хилара новкъа. Из социализма мехкий содружества, берригача коммунистически болама юкъара гIулакх да. Цу духьа КПСС ЦК ший интернациональни декхар лерхI КПЧ чIоагIъяра, ЧССР социализм лораяра а чIоагIъяра а, империализмо лехарех Чехословаки лораяра масе а хIаманца новкъостал дар. Из вай интернациональни декхар да, из еррига вежарашка йолча партей интернациональни декхар да, из декхар кхоачашде ца тигача вайх коммунисташ а хургдацар.

Иштта я Советски Союза Коммунистически парте принципиальни йола позици — марксизма-ленинизма, пролетарски интернационализма принципий лаьта тIа еттаь позици.

II.

ЦIенхаштта йоахо ен оарцагIдовлен дезаш дола хьалхара а керттера а дар — из Чехословаке Коммунистически партена тIаьттар да. Эггара хьалха, хIана аьлча Коммунистически парти чIоагI ца йича, общественни вахара масса йолча сфере цо бокъонпа доал дерга Iалаш ца дича социализм «эргальккха тоадрах» дола хьбараш дувцилге йоандаш Iехавар а хиле дIаотт.

Укх тIеххьарча бетташка Чехословакерча контрреволюционни низаша Коммунистически партех бола тешам боабара хаддаза йола кампани лелаьй. Из баьхан доаш общество цо доал дара позицеш дIадлара кхерам тIаэттаб. Антикоммунистически низаш хьалхьара тIо дир КПЧ кулгалдой цхьадолча даькъо лаьрача хардлахьарча позице, из цхьадолча дешай хьакъе марксистско-ленински принципаш тIара дадаро. Духхьала КПЧ цхьаболча хьалхле леладеча деятелаша «Iаьдал коммунисташка хилар дIдаккха», «парти Iаьдалах дIахоадае», КПЧ кхыча партенца цхьатарра бокъо йолаш эттае ма хьаш дукхаза даьча тIахьехамаша, парте пачхьалкхена, экономикана, культурана, е. кх. доал деш дитара деча тIахьехамаша дIайелайир КПЧ бохае, из общества доал дечара якха гIертача низаша Чехословаке Компартена духьал яьккхача хьаьрлакхча яржача кампане юкъ.

Хоаш мадарра, аталаш боаделир бала «къаьнара» методаш дIаяхаза аргъяц, таханарча дено дIадехарашта тIаерзае еза уж ахам, кхыметтел цхьаболча КПЧ кулгалхоша а тIехь дурцача хабаранца хъуле а луш. Кхетадеш мадий, парти — из еррига дегIайоагIача общественца цхьана дегIайоагIаш йола дийна организм хилар, партийни бала, партийни хьалхе лелара формаши моттадаш общество хулача хувцамашка хьежна хувцаьла йиш йолаш а хувцалха еза а хилар. Бакъда хIаш эттача гIулакха тIехь дийцар из дацар. Дийцар дар цу кхаьлаша дахча кулгалхоша шоашца хьалхе лелае езаш уж чIоагIъе декхарийла болаш йола политически организаце керттера принципаш йохаеча вугаш хилар.

Духхьал цуна мара дашза доагIаш дац хIара парте хиланза оргйоалача самокритиках. цу е векх мероприятей критически баьча маьхах парте беррига болх харцбаккхава тIаерзаль йола юха ца оаяту а кхераме а кампани Чехословаке хьахилар. КПЧ ЦК хаьда йоацача, шек йолача позицех пайда а ецаш. аьттехьара низаш укх тIеххьарча 20 шера КПЧ-ас бая беррига болх цхьатарра харцаьа баккха долаелар. цуна цхьана общественни пачхьалкхенен доал де цун бокъо яц а, ахаш.

ГIулакх мичахьа кхаьчад дьаьхок укх факташа.

Укх шера 13 июне арадаьннача, кIиргаIа цкъа арадоалача «Литерарни листы» яхача газета тIа кепатехача цхьан Jим яхачун статья тIа йоахар: «КПЧ бехктохаме я 1948 шера февраль бетта дена тиъаь шера аьь деррига гIалаташ баьхан, общество хинна деррига лазараш зуламаш баьхан...» ДIахо цу тIа яздьдар: «КПЧ хьалхе лелаш, из лелае е моральни а, е политически а бокъо йоацашехь».

Антипартийни низашта юкъе эттара хьаргIбарех волча Гарзелка 9 июне арадаьннача «Млада фронта» яхача газета тIа йоахар. КПЧ цаIи ахи миллион болча членех массеха волча партийни «деспота» шоай личнни Iаьдала хьашташ кхоачашдара тIехь пайда ецаш бола фанатикаш хиннаб.

Семиде «Къокачар клубе» хиннача митинге къамаьл деш Темичек яхача цхьан саго эгIазича санна цIогIа тьехкар: «Ше боконца хинна махкалара Чехословаке Коммунистически партех зуламе организаци лартIанза аргъяц, общественни вахара юкъера арахкосса а еза из», ахаш. Уж цIогIарч кепатеха цу саьбте арадаьхар «Литерарни листы» яхача газето.

Уж тайпа чулоацам бола къамаьлаш итташ а бIаьш а довлаьe йиш яр. Коммунизмаеи социализмаеи гуччахьача моастагIал кхайкадеча эгIазьча цIогIарчий из ерриг гIар хIара декна къахьегамхой керта бIогора бовккхаш яр.

Новкъа дале а, КПЧ ЦК цхьаболча кулгалхоша йиза аргйоаца выводаш диза мохк контрреволюционни низаша вIашагIъелача империалистически пропагандо гуччахь хьехам теьдча антикоммунистически компане цхьалбузаш латташ хилара. Парти йохае гIертарашта хандIа духьал оттаьа безача метта КПЧ-ах аморфни, хIама дулургдоаца организаци, ший тайпара йола дискуссионни клуб яра тIадеридаь дIахо кхихьар гIулакх.

КПЧ чура партийни вахара организаце керттера ленински принципаш — парте демократически централизма, цун идейно - организационни цхьоагIон принципаш фактически йохайолаелар. Парти кхьчар фракционни группировкаш гучахьа йолалуча, «автономни», шоайла ледара ювзаенна организацеш хулаш йохача.

Массанена а, коммунистически болама истори Iомадаьчоа, Б. И. Ленина теоретически наследи йовзачоа, дика ков еррига организацени членаши хаддаза демократически централизма принципаца хьалхе лелаш парти мара йоахалургйоацаш ца хилар. Цу принцина моллагIа а оагIув толхаяр — демократи але а централизм але а — парти а цо хьалхе лелара гIулакх а мездаларта, партех бюрократически организаци, е цхьа просветительски общество ярга яг.

Кепайоазоно деча хоалех гуш да, партена чурча ревизионистски элементаша хьеш хиннай КПЧ-ах ленински партийни норех яькха, партийни дисциплинен бехктохами боаца, ледара ювзаенна а форма йолаш а организаци хургйола хьал КПЧ-е оттадергдола план.

Партийни организацейн ший тайпара йола автономности принцип вахъейоалае яа предложенеш юаца йоахайр, вешта аьлча лаккехьа латтача аргачий решеней хьакъехьа духхьал шоай позиций ладала йола цар бокъо кердача хьале парте чIоагIъе гIийртар. Цул совгIа, цхьанца дола парти латта доакъош дисциплина цаI хиларца дулладенна хила дегIац йоахар: «локера вIашагIтоха... кооперативно вIашагIкхета организацеш хиларах тарра» «ассоцииатиони бувзаманца» шоай лоIаме ювзаенна хила еза уж йоахар. Из дар партех ший членаш дегадехар де мукъа бола цхьа «ассоциаци» яр. Цу тешачах парти йоахара бола тIаьхехам мара кхы лар да ала йиш яц.

Партийни мугIарий цхьоагIонна аташ йора кхыча лостамашка гIолла а. Аьттехьарча низий низамаш чIоагIа гIертар «кIезигагIбарий бекъех группови уйлаши» устава юкъе чIоагIъе, вешта аьлча чIайийна дьпачул тIехьагIа партийна решенешта духьал дувца бокъо чIоагIъе.

Уж деррига гIертараш чIоагIа духьал да парти вIашагIтохара ленински принципашта. Дагадохаргда вайна Ленина РКП(б) Х-ча съезда йогаьча резолюце тIа оттадаь а съездо тIаийна а дола парте цхьоагIонах лаьца ленински доша. Цу тIа йоахар: «Хиланза даргдоацаш да, берригача кхетам болча болхлоша моллагIа яле а фракционность зуламе хилар, барт тайпа бу болх дувцилга йоацаш мелбара, бIеха уйлаш йоалаш правительствени партех хьакъерча моастагIий парти йийкъа хилар гIертде а цунах контрреволюце яра пайда эца а чIоагIа юха а юха а гIерташ хиларга вугIизга къаьста кхетадар».

Новкъа дале а, кхыметтел КПЧ ЦК Президиума членашта юкъе а найсбелар боккъалдар аьлча гучахьар парти хьалхара ленински принципашта духьал баьннэраш. Къаьстта аьлча укхаза хулар да цу лешай хьакъехьа КПЧ ЦК Президиума члена И. Шпачека наха юкъе дакъ къамаьлаш.

Хоаш мадий, компартей мугIарий цхьоагIо моллагIча тайпара ена а меъъаларах коммунистага, социализмае ен бола атакаш лакхъара пайда эца гIертилга хулен реакце ца социйташ хилар. Цу хьаланаш парте цхьоагIо йоахар — из ше вай классови моастагIашта новкъостал дар.

III.

КПЧ лелаеш йола хьалхе йохаеш хилар партийни кадраш йохаеш мехка чакхйоацилхаш хинна массови кампани я. Уж е йожаш гIадаташ даьча цхьаьнца болча кулгалхошта аь критика духкха бола парте хьалхе леладеш болхлой цхьатарра дIабахар дIазеташ дала хIайа а хинна дIаоттар. Центре а местийашка а бола тIера дIабаьхабар дукха бола опытни, партен болхлой классен гIулакха тешаме бола нах. гитлеровски оккупаци йолча шерашка къонахчал долаш фашизмаца къовсам лоаттабаь, Чехословаке социализм хьалхеча хьинаре дакъа лоацаш хинна нах. Кадраш боккъонна йохаяра, царна «моральни тоташ техара» кхерам аттар.

Къаьчча гучаьлар хаьда йола политически линин — аьттехьарча оппозицена хаьдаа духьал бакъа, идейно - политически хьакъехьа эггара чIоагIагIа бола коммунисташ дIазача политически вахара шетарбоахар. Кхыча тайпара лерхIа йиш йолаш яц. масала, КПЧ ЦК секретара Ч. Цисаржа, цо маьлларе. «къалуш бола» парти «къоналара» 200 — 300 эзар кагирхо КПЧ тьаьпара тIаьхьехаш аь заведени, цу доархIамерча оагIон классови оагIув теркала я ца беш.

Дукха йола хьалхе лелаю кадраш йоахара лини духхьала партийни аппаратага кхайда Iанзар. Из дIайоаржайир пачхьалкхен аппарата лоархIамерча звенешка, профсоюзашка, кагирхой союзе. Правительства дукхагIйола членаш кхычарпа хийпабар. Балхара дIабаьххарашта юкъе кIезига бацар январски Пленум хиначул тIехьагIа КПЧ кулгалхоша тешаме чIоагIен коммунисташ лакоIа болхлой.

Нахага дIокхайкадьаьо хьалхе лелаеча партийни пачхьалкхени организашкара дIабаьхача коммунисташа хьалха шоай балха тIа гIалаташ дахь, аьнна. ХIаьта из бахьан доалаш моллагIча бокъонах оттаде шоагIар эзараш болча болхлой политически тешаме бац аьнна духьал январски Пленум хиланехьа партен мехкен вахара юкъе хьийце дакъа лацар мара кхы бехк боацаш политически вахара юкъера дIабахараз дела дош?

Теша воагIаш хир КПЧ ЦК-ас 9 сентябре е лерхIача парте XIV чрезвычайни съезда еча кийчонах кадраш еийхоацача яхар дIадаккхара пайда эцаргхиларах. Из а дзадаш нийга цунна духьаларзар хилар. съезда ена кийчонах аьттехьарча низаша пайда ийпар парте чIоагIача низашта хIаваш еттара, районни областнойн партийни организацешка шоай нах уеттабара, шоай политика партена дачйоалара.

Аьттехьарчар тIаьхьоаш лаоттабеш дIах кепайоазув партийни конференцешкен съездек бахийта делегаташ харжара вайелелар, кхыметтел цо арадаьккхар хургйолча КПЧ ЦК членалза наьа харжа мегаргиa, мела харжа мегаргьац хьехаш йола «рекомендацеш», хургйолча съезда делегаташта бе бокъо йоаца наьи гучахьа бе а гIерташ.

Иштта латтар гIулакх. Парти — из абстрактни кхеташ бац. Парти — из нах ба, из коммунисташа деча гIулакхий цхьоагIо хилар Iалашдеш йола принципаш я. Партийни вахара принципаш дIакостара йоахача хана, партийни кадрайн еий доадеча хана Чехословаке Коммунистически партена кхераме тIаотт хилара маьах е йоагIаш а.

Чехословакерча социализмана кIоаргIа кхерам тIаоттабеш хилазар организационно-политически болц чIоагIа ледбалара КПЧ кулгалхошна духхьача наха цIейни воздействи дра средствашта лоаттабу тIаьхьожам аьттехьарча, антисоциалистически низашта фактически дIабе балар я. Боккъалдар аьлча Чехословаке дукхаза дола газеташ, радио, телевидени гуччахьа антисоциалистически гIулакхаш де лерхIача, къаьстта йолча группировкай бе боалар. Харцде йиш йоацаш факташа тешаш ду цу группировкаша къаьста цхьа хIама зага а доаш бола бее хилара, КПЧ-ахи социализмаши бола тешам боабе а гIерташ.

«Литерарни листы», «Млада фронта», «Праце», «Лидова демократие», «Свободне слово», «Зеделське новины», «Студент», «Репортер» яхараш санна йолча издашеш эггара а хьарагIа йола антисоциалистически пропаганда йора.

Дукхача наха йолча пропаганда средствах чехословацки халкъа хьаштаща а доацаш, цунна долча зулам найда ийбу дукхьала дIайоахар чехословацки къахьегамхоша. Масала, болхлой милице чехословацки антива къамах юкъарча собране цунна юкъе дакъа лоацеш хиннара аьлар, реакциони элементаша леладеча гIулакхашта духьал даьккха хIама дихар парте кулгалхошен пропаганда органашен. Болхлоша тIанийкар йоахаш йола резолюци, кIаьта ший бахьан доацаш дацар цар из резолюци советски посольстве дIачуйларш Москве арайкхар дехари. Цхьабакъда болхлой низалий иштташ лоархIам бола собрани найгоагIара юцаххар чехословацки кепайоазоно тIа. ХIаьта цу собране советски халкъага дахь кхайкарал дукхача хана лочкъадьь лоаттадир Чехословаке къахьегамхоех.

Дукха бола чехословацки новкъостий цу деша хьакъехьа выступленеш е гIийртар, бакъда из даьтандар парта. Дукхача наха йолча информаце средствашa еррига а шоай бе йоаша гIийртача аьттехьарча, антисоциалистически низаша леладеча гIулакхашта духьаларa шоай протест арахккха хаза низ кхьчар къахьарча коммунисти — подпольшика вии. Йодаса. Цкъа да цун дешаш: «ХIана партена юкъерча, дика вIашагIкхийттача, информаце еррига средствашна ший бе йоахкача, къаьстта йолча реакционни группо телевидена а радиона а гIолла, кепайоазон тIа партена духьал эттара гIоагIа йола атака ю. Шийна чухь хьаьра бола беш тайп-тайпара реакциони элементаш йолча цу группо парте цхьоагIо хувцилга йоахаш йоаергйола из кампани лелаю цхе бетта. Даьхда а гуччахьа а духьал доьйа еза цу группаша. Из дIа а йоаммеш, цунна дагалаттараш общественноста хьалхашка гуча а доаххан».

Информаце органашка эттача хьало е а йоагIаш уйла яйтар ЧССР-а къахьегамхошна. 18 июлерча письмо тIа «Авто — Прага» яхача завода болхлоша йаьдра: «Тхо хьалда духьал да радио чу, кепайоазон тIа, телевидене гIолла СССР-а, социалистически мехкашта, партеншта... духьал дувцача къахьача хабаранта. Вай дикьен кхоане бахьан долча кхерамана дуваьдолийт хьо», ахаш.

Доаца аьлча, Чехословаке тьахилар аьттехьарбарий кепайоазон тIа антисоциалистически заявленешца гуччахьара выступленеш, цар шоай контрреволюционни доаупганаша демонстрацеш, митингаш е йиш йола. ХIаьта мехка этта хьал марксистско-ленински позицеша наьхахара дувца выступленеш хьа ца хоашташ яра, цар авторашта тIаккхуваш [illegible].

Шенча коммунисташта яда бар, царех аьлдаташ дувцар, партех бола тешаш боабар, марксизмана-ленинизмана, пролетарски интернационализмана, советски чехословацки халкъий доттагIаллена атакаш яр чакхдоахар, ала метаргдолаш да, КПЧ ЦК-а бIарга а гуш.

Компарти бIехьар, къаьстта укх тхьаь шера цо баь бола бIехбар, караштa еттар, дукхача наха йолча информаце средствашa партена атакаш еча элементай карахдийтар, демократически централизма принципе толхаяр — цу деррагаена дукхха бола коммунисташ морально бохабора, инициативен тешаш бовча бугар уж, партийни организацеш кегайора. ХIаьта цу хана чухь аьттехьабарий влияни дакхъяра, контрреволюционни низий болх айбара новкъостал а дора.

IV.

Чехословаке Коммунистически парти йохае. социализма позицеш чехье гIертарца цхьаш шера наступлени болаьъар марксистско-ленински идеологена духьала. Социализма моастагIашa еча къовсамташхара шоара гуш да цхьа цикъ бола ши цхьа хIама лаьрхIар уж хилар. Тайп-тайпарча позицешкара лаьцеь цар шоай гIулакхаш, дIабакъда, лийрхIар цаI да — коммунистий идейно-теоретически бола [illegible] Iилман социализма [illegible] идеологически концепцешна дIаоттийна.

Чехословацки [illegible] гIад а баха дIайелаш хиннай боьшонца болча марксизма-ленинизма моастагIий къамаьлаш кепадеттара. ДагалоххийтачоA кхоачам ба, вовзаш волча троцкиста Исаак Дойчера статьяши цун книжка тIара дакъоши дукхача чехословацки газеташ тIеш журналш тIеш кепадийта хилар.

Цхьабакъда, цунах а кхоачамбаьбац Чехословакерча антисоциалистически низаша.

[illegible] цейргйолаш а, шоаех цар оалаш ма хилара аьлча, «Чехословаки кийсача социалистий парте» организационни комитето оттаь, «Млада фронта» яхача газета тIа 14 июне йийца «Чехословаке халкъа меморандум» оалаш яр. Цу меткIаьле авторашa цхьаккха эхь ца хеташ гуччахьа кхайкадаьд: «Вай тIаьцаргдолча законо деха деза Чехословакера масса тайпара коммунистически гIулакхаш. Вай КПЧ гIулакхаш деккарг а да, КПЧ дIа а йоаккхаргья». Авторашa тIаьхьехам баьб марксизма-ленинизмах классикий произведенеш хIалакъаь дIаяха [illegible].

Цу тайпара дIадехача хIамашта кIал гIад а баха кулгаш хадергдар Германе городий майданашка марксистски книжкаш доагадаьча гитлеровцаша.

Из белгтала дикка даькь тIа а даьнна депутата Турошека Кьамай собране хаттар делир: «Вай мехка мадд а макагIча тайпара дIаболаберба Коммунистически партии коммунисташ сийдоацача баахаш долча цу тайпарча гIулакхашцара къовсам?»

ЧССР-е йолаь хиннача марксизмана-ленинизмана духьаларча наступленена юкъе дакъа лоацаш хиннаб Чехословаке Коммунистически парте цхьабола деятелаш а.

Берригача мехка гIолла шерра дIакхайкадеш хиннол Карл Маркс вайча дийнахь дена 150 шу дизара хетаь Праге хиннача торжественни собране КПЧ ЦК секретара Ч. Цисаржа гуччахьа даь ревизионистски къамаьл. Нагахьа санна цу къамаьла маIан хьаргучадаьккхача, из ленинизмах дIахадар тIа, дунен халкъашта юкъера цун лоархIам харцбар тIа, ленинизм хIанзарча хьалашка чакхдоахеча гIулакхашта дола вугал хилар харцдар тIа соцаш да.

Халахете а, КПЧ цхьаболча кулгалхой къовнакчал хиннадац Чехословакерча коммунистически болама идейни хардий гIа а доаккхаш цу декхаза контика еш къамаьла де. Цул совгIа, Чехословаке шерра аьржай кепа баьйни марксизм-ленинизм Iотехерашта — духьала протеста оал айпрах советски кепайоазенах гIертара кампани.

ДагадоххаргIа аьлча, Ч. Цисаржа дах къамаьла ленинизмаца ен йола алкха цхьа атака хинна Iацар. Уж ше къамаьлаш шийслургадеш дар укх тIеххьарча хана Чехословаке арадийнача кхыча кепайоазошка а.

Из-и тамаш а яц, хIана аьлча марксизмах-ленинизмах гIертар тоаш аьттув болаш йола а хIаьта коммунистически хьахаме принципиальни положеней гадаккхар кхераме дола а хьал этта хиннад Чехословаке.

Санна кхетайир лелаш [illegible] из? Цхьа бола кулгалхой теорех па кхетаде хиларца е парти ший теоретически серзаьтакхал доаш хиннадаш. Чехословаке Коммунистически парти дунен коммунистически болама кхыча отрядашца идейно кхотаалара базе йохае лоаш хиннараш цуна бутара?

Вай дика кхетаду, марксистско-ленински теори хаш дегIахкувлар, вахара керда процессаши хиленеши вIашагIтохар а анализ яр а мел чIоагIа эшаш да. Марксизм-ленинизм сина хургъя, нагахьа санна хIара исторически заналахьа цун теоретикашен цунна тIехIалаттарашен цхьакка къахьегаца из дегIахкувлаш яцаре. Цхьабакъда, геттара дика ховш да, дахке белгалдаьла къамаьлаш марксизм дегIайоалаяра тIадерзадаь а йоацаш, цунна ревизияш из IотоIаераш тIаерзадаь хилао.

Цхьабакъда, КПЧ кулгалхоша цхьаккха а хIама даьдац Коммунистически парте идейни позицеш гадаккхара.

Уж позицеш бухъяхара, мохь боалцаш, новкъостал деш хинна Чехословаке тIа-тIа шерагIа баьннаш лаьтта мехка историе цхьайолча оагIонашкара критически боаца, классови боаца цикъ санна йолча хиелене а.

Бакъйола хIама яй массаза а коммунистически болама цхьа ерагIа вола моастагIа. Советски Россена духьала интервенци хьоае дагахийтарех ваI хиннача Масарика культ укх тIеххьарча хана мел хийнъеш лаьтта хилар. Тамаш тер. Чехословаке кхыметтел цхьаболу коммунисташ Чехословаке Коммунистически партена тIаьхера. Клемент Готвальд а тIехьа цун лидераш хулийта ордераш хьаьрна тхаьали тийна бтожуалиш дехар хестамаь хилар. Цул а кхаьлайнаь хиннав мохи Мюнхенага кхоачабаь Бенеш а.

Цу историе, цу деятелий йоалжо е езаш хиннарий социалистически мехка тIеройвовзуб. халкъа паргIатон лаьтен лоIаш бахьан долаш лоаттабача къовсаме хьатьехача турпалах майрах, къонахчаллах дикан дола шийи сийлахьа революционни истори долаш йолча парте кепайоазув? Тамаш а. Коммунистически парте боккхий деятелаш анализаторашн, гитлеровски гIаьрахоша латтабаьча къовсане, [illegible] [illegible] тIоа [illegible] дуьхьа [illegible] интернационализм [illegible] коммунистически [illegible] турпалах укх тIеххьарча [illegible] чехословацки [illegible] кепайоазон тIа [illegible].

Цхьабакъда, [illegible] шоай политически эаь доврга дIалача кхы бIехагIа хила йиш йоаца. КПЧ деррига истори, къаьстта а Чехословаке социалистически революци хиначул тIехьагIарлар, бIехде, Клемент Готвальдаьи Чехословаке Коммунистически парте турпал къовсамхой [illegible] дувца гIерташ «Литерарни листаш» тIа 15-ча августа араьнна Млынаржека статья санна дола къамаьлаш-м.

Кхы цхьаькха цкъа хIама а да. Укх тIеххьарча хана Чехословаке кIезига къахьийгадаш националистически [illegible] тайпара цIи лаьхь йиш йоацаш йола уйлаш халкъа юкъера дIаьккхьоле гIерташ. Духьал из гIулакх лаьрхIа не КПСС ЦК Политбюрона ергйолча переговорашка КПЧ ЦК Президиума позицеш хьалловаш июль бутт бовш искусственно вIашагIъелла гIаре пропагандистски кампани. Цунна дувзаденна чехословацки кепайоазон тIа арадаьнна вIашагIкхетача йолча КПЧ делегаце дахь кхайкарал духьал уж кIезига националистически уйлаш хьалхьое лаьрхIа [illegible].

КПЧ ЦК цхьаболча кулгалхоша массе оагIорахьара хьалхестадора из документ. Из дувцар телевидене гIолла доча къамаьлашка, цун автораш белгалбоалаш бевне тIанйбора, кхайкарала текста кIал кулгаш яде подписаш гулъелга вIашагIделлача уница тIа курра баьное хьалуттар кулгалду болхлой. ДеттагIал долча вежарий партецара переговораш кийчъяра вIашагIехьа метод дарлIа мегаргий из?

Эггара цIенхаштагIдар соцах латт аьлча, из латт, цу тайпарча искусственни методашца Чехословаке айль массови кампани Чехословаке къахьегача халкъа классови моастагIашта духьала белгтала республика кхерамзаленна кхерам тIатувсарашта духьала, империалисташта духьала ерзаь ца хилараш. Мел тешам болаш хета а, из социалистически Чехословаки эггара гаргагIарча доттагIашта духьала, Советски Союзах кхыча вежарашта долча социализма мехкашта духьала ерзаь яр.

Цунна дувзаденна хаттар оттаь: нагахьа санна ЧССР кулгалду деятелаш шоай доттагIашта тохар тераладе безам боацаш, цар яхачунга ладувгIа безам боацаш, юкъарча новкъа гIолла царца аха безам боацаш хинабале, хьан яхар де лаьрхIа хиннаб уж? Мичара наха безам хиннаб цар империализма оагIонгахьара беча цо за чехословацки халкъа кхерамзале, суверенитет, цунна карагIдаьнна социалистически хIамаш вIашхардахара гаранти?

ДагадоххарагIа аьлча, гиппалла айяь гIаре кампани а йоаш лаьле белгалдаьккхача кхайкарал тIа теркам тIаоаш я геттара чIоагIа лоархIам ца бе йиш йоацаш йола кхы цхьаькха цкъа факт. ГIулакх мичахь аьлча, Чехословаки дегIаахара исторически этапаш дагаръеш долча кхайкарала текста тIа цхьаккха хIама ца хьоалеш битаб Чехословаки социализма оагIорахьа дена 1948 шерара февраль. Укх тIеххьарча беттaшка мехкара событеш дегIахара кIезигаьдукха а зуле водача геттара дика ховргда. Из юкъебитар цхьа бахьан лоацаш хинна ца хилар, по белгталара политически концепци хьахьоихеш хилар.

Гучох, КПЧ цхьаболча кулгалхоша хийттал, националистически уйлаш хьал а хьеем, шоай позицеш аьттехьара бараш а болаш, социализма моастагIий а боаш болча бахча дукхача наьха оагIонгахьара шерагIа хьалхоашна Iалашле йиш хург ма йий, аьнна. Цхьабакъъа, из геттара кхераме никъ ба. Из кхерамее ба эггара хьалха цо уж КПЧ-ея Чехословаке халкъех естественни союзникашта а бокъонца болча доттагIашта а тIа-тIа дукхагIа гахьа боалаш дIакхийнадьа.

V.

Хьоаха ма ен йиза боаш йоацача кхы цхьаькха шиъан тоная а шерра пайда оааш хиннаб советско-чехословацки доттагIала моастагIашта шоай чьнсарашка. Кепайоазон тIа йийтача Iалаьмате дукхача статьяшка, радио цун телевидене гIолла даьча къамаьлашка тIагIертарь чакхьелай Чехословаке деррига хаварш цо укх тIеххьарча хана шо дегIахара гIулакха цхьаьне хьахьоарчанча «социализма советски моделица» дувзадена да ахаш бола уйла.

ДухтIанашка [illegible] тахан а цу тайпара хабараш чакхлаьлалца тахдагалайна хилара.

Дика ховш да, СССР-ей Чехословакеи тайп-тайпара пачхьалкхен хьаттам хилар. къаман доаш къестара формаш дукхача хьале тайп-тайпара хилар, халкъа бахана хоалхара системаш цхьатарра ца хилар. Тайп-тайпара къестаеш да вай халкъий политически, экономически, культурни вахара дукха кхыдола дешаш а.

Социалистически пачхьалкхе санна Чехословаке дегIаахар, цун пачхьалкхех, цун экономикен культуре дегIаахар, цун Коммунистически парти дегIаахар мехка бахалонаш, цун уралацаш, цун ший тайпара белгалонаш массадолча гIулакхашка хьатьохкаш йолча формехьа хьа а деннх. Iахо а яц. ХIаьта чехаштеш слогвакаштеш цхьа «социализма советски модель» качъеллай яхаш ден дола къамаьлаш вай мехкаш, вай партеш, вай халкъаш вIашагIгIувзаллийта, вежарашца дола доттагIал лохадар духьа вулаьча элементаша йоаржаяь эгIайале, провокационни харцо мара кхыча тайпара лархIа йиш йолаш дац.

КПЧ позицеш бухъяха гIертача низай безам ба Советски Союзаи Чехословакенеи юкъе цхьаьна леладу экономически гIулакхаш массе тайпара бIехде. Цар лолла хIама хьаьд вай мехкашта юкъе утташ дола экономически бувзамаш Чехословакена гIойле йоацаш а, цул совгIа, балийна а летийна гIерташ. Геттара дика гуш да, цу тайпара вахавлениш фу лаьрхIа еш я. Уж ерригаш а цхьан гIулакха лаьрхIа яр: ЧССР экономика кхечара кIал кIийле кийчъяр. Цхьабакъда, чехословацки общественность тешае езар цар Советски Союзацен кхыча социалистически мехкашцен цхьана леладу гIулакхаш дегIайахийлача ЧССР-ага ший проблемаш къесталург ца хиларах, уж гIулакхаш цун къаман хьаштаща ца яхара ца хиларах.

Боккъалдар аьлча, социализма хьалъяра опыте йоах социалистически мехкашта юкъера экономически гIулакхаш керда тайпа гIулакхаш да, уж дегIахкувларо шаьъ-къаьста хьанйцача хIара мехка экономически социальни прогресс дегIаахара а бIарча хьанйцача дунен социалистически система чIоагIъяра а новкъостал ду.

Социализма мехка пролетарски интернационализма принципий ларда тIа истори чухь эггара хьалха вIашгIехьдаьккхад массе оагIорахьара цхьана гIулакхаш леладарех вIаши новкъостал дареш бала, цу процессе йиза суверенни цхьатарра бокъонаш йолча пачхьалкхенаша санна дакъа а лоацаш. ХIана цхьанена а цIаккха а могаргдацара империалистически эксплуатаце хоамат качйолла. Из вай социалистически содружествана карагIдаьна Iалаьмате доккха хIама а да, цу цхьан хана социалистически пачхьалкхений экономика сихха тIера хьалдегIайоалаве торе йоаш хинна лард а я.

Вурийтта шера, 1950 шерагара дена 1967 шерага кхаччалца, СЭВ мехкий промышленни производства боарам бIарча хьанйцача 5,4-за лахх а бенна, дунен промышленни производства боарама кхоалагIа дакъага хIана кхаьчабаш аьнна дIакхаьчаб. Алкха укх тIеххьарча варх шера СЭВ-а мехкаша дукхагIа къаа промышленни продукци 76 процент хиннай, дегIадаькхача капиталистически мехкашка 45 процента из тIех ца яьнача метте.

Цхьана леладу экономически гIулакхаш шерра дегIаухилга, дунен социалистически система доалоеш чухь къахьегам дунен халкъашта юкъе бенбар кIоаргдела къаьсткъаьстача социалистически мехкий экономически хьашташ баьхан долаш хинна ца Iеш, дунен халкъашта юкъерча гIулакхий виIан, дунен шин система къовсам хьалаш бахьан долаш а да.

ХIаьта а, укх тIеххьарча хана Чехословаке цхьаболча пачхьалкхен деятелаша, цу дакъе правительства председателя заместителя О. Шикен цхьанца йолча кхычаре къамаьлаш дахь Чехословаке экономика дегIаахараш кхыча социалистически мехкашца цо цхьана гIулакхаш леладарн критика еш. Критика яхар, бакъдар аьлча, хилаза аргйоацаш хIама я. Цхьабакъда, из керттера шоаш гIулакх чулоацаш хила еза: Iилман ларда тIара йоагIаш объективни, къахьегача наьха хьаштаца, социализма хьашташа ма-яххара. ХIаьта а О. Шика къамаьл дахь Чехословаке экономика тIехьйоиса, яринсе ийъерзаль хетийтаи йола критика еш. Социализма хана Чехословаки экономически дегIаахара беррига никъ дIабоа а баь. Iаьрша басар хьекха къайла а баккхаб.

Цу цхьан хана Чехословаке болхлой классаш берригача бахача нахаш дег чу йоссае гIийртал чехословацки кепайоазув КПЧ чакхйоахача хорцахьарча экономически политико халкъ хьалдъйде торо еннайоацах, капиталистически мехкашка залар диллагIа йола яхаш йола уйла.

Цхьабакъдар аьлча, хоуш да, электроэнерги, болат, цемент, вIадаш, кога гIийс, дулх, дукха продукташ хьаргаа диллача Англи. Малхбузехьара Германи, кхыяраш а юкъе а йолаш долча дегIадаьккхача капиталистически мехкел хьалхаьйна Чехословаки йолаш хилар. ДегIаена машинностроени я Чехословаке. хIаьта бахача наьха хIара сага сих доаргIаш машинаш хьарга диллача дунен тIа эггара тьалхарча метиге цаI хIалоаш яр.

Партена дувцаш дола Чехословаке экономика дегIаухача кхоачамбоацаш моттадийташ, цхьана дуттаьа а кхаьлагIа цун доагIаш а хийцац кепайоазон тIа Советски Союзацара Чехословаке экономически гIулакхаш бахьан долаш эйсиу ахаш. ГIойленагIа хетаргйоацача тайпара тойташ хиннай ЧССР-ей СССР-ей юкъера торговли.

Хьажарьа вай 1956—1968 шш. йолчаьтIа, вешта аьлча шийтта шера Советски Союзаи Чехословаки юкъара торговли дегIаахарал йола чаннеш. Цу юкъагIа Советски Союзо Чехословакена дахийтай 17 миллион тонн ялта, 700 эзар тонн хIана кхьйташ аькна боамбе, 70 эзар тонн гаргIа тьан. 51 миллион тонн мехказьтта, 80 миллион тонн руда, шин миллион тонн гаргга чона, 2,5 миллион тонн гаргга проката, 385 эзар тонн пIаста, 200 эзар тонн совгIа алюминие, 200 эзар тонн совгIа хана, 3,5 миллион тонн хIама яц аьнна апатитон концентраташ, 170 эзар тонн шина, 200 эзар тонн совгIа асбеста, 3 миллион кубометр хIа-

(Чекхдолар 3-ча агIо тIа).

СОЦИАЛИЗМ ЛОРАЯР — ЭГГАРА ДОККХАГІДОЛА ИНТЕРНАЦИОНАЛЬНИ ДЕКХАР

(Йистедаллар).

яц аьнна хьу, 1200 миллион сом маьхза хІана яц аьнна машинаши оборудовании. Нагахь санна уж дерриге товараш мукъача валютах эца дезаш Чехословаки хиннаяларе 3,5 миллиард герга доллар дІадахийта дезаргдар цун.

Цу ихьан ханна дуккха машинаши а гІирс, кІадам, кийча баржъаш, галантерея, кхызараш санна дола товараши Советски Союза Чехословаке а доаттаду.

Кхетадеш да, нагахь санна, макдарра аьлча, О. Шик гІийртача тайпа, Советски Союз Чехословакена торговли аьлха коммерчески ларгІа делае дага хиннаяларе, из, белгала, Чехословаке экономикана йайна хиина хург да хилари по кхъа боахаме дукха халонаш оттаь хургхилари.

Чехословаке критика йолаьй Советски Союза ах бІаь шера практико хІаьта мишта социалистически начхьалкхений йІаьхача практика а еннача социализм хьалъяра ергача интернациональни опыта. Цу тайпа духьадъоттае гІийрдаб уйланзара йоацаш йола керда «социализма модель», цу тІа а на модель массане а къовбалъергІола образец хила хилар дезаш бар - суверенитеташ юкъе ца гІертарен хьакъехьа дутІар яь цхьабола деталаш.

Чехословацки кепайоазон тІа леш, Советски Союза социалистически халкъа боахам кІирчабоахаш йолкампани терхад на еш тІехьъала йодаш яц вай парти.

Социалистически экономика дегІа кхиядъра вежаращха йолча кхыча партей а ерина, доми вай парте торкана ихъметтиге латтача керттерча декхарех цаІ да. Кхыча социалистически мехкий экономикаца айхха бузамаш а долаш, Советски Союза дакъа дарздоана гІулакхаш ду, СССР экономически дегІаахаре вай доттагІийн социализм халкъа боахамера хьалл а капиталистически мехкех, империализмагара хьадоагІача массе а кхерамех кІезигагІа тайна а болаш уж экономически дегІаахара тороиш а цхьан хана Іалашъяра.

Исторически шийседеннад Советски Союза боккха бехктоххам тІалатташ. Цудухьа, кхетадеш да, воай экономикагІа а иккулаш, массе хала Іалаьмате дукха рузкъа дІаахийтаза йодалаш да вай Советски Союза цу Іеш, деррига социалистически мехкашта а эпаш йолчен хІанза бъатнама дукхьалара, Іарбий начхьалкхенашта дукхьалара империалистически агресси юхатохара торо Іалашеши йолча оборонни промышленностага.

Вайна хоа, халкъашта карагІаьлкха социалистически хІамаш дорадара гІулакха юкъе шоашкара дакъа вежарамха долча кхыча мехкаша а лоцилга. Вайна массанена а цунах тоу вай интернациональни декхар.

Вай парте даим ергайоакаш тоаш партийни начхьалкхени строительства стиль, формаш, методаш.

Из болх бу кхыча социалистически мехкашка а. Из саббарагІа бера а социалистически система лардашкара хьабоагІаш а ба.

Халахете а, кхыча ларда тІа лаьттад Чехословакерча экономически реформа дошаех йола дискуссе. Цу дискуссе юкъметтиге оттаьб хиннай, кхьан оагІорахьара, дІа мел яхача хана социалистически экономика дехьалар бІарча тулаьца еш йола критика а, вокх оагІорахьара — плановон хьисапашта меттел частни капитала гІулакхашта шерра никъ а лу рыночни, стихийни-отношенеш доттаярдах йола предложенеш а. ЧССР-е лаьттача экономически дискуссех дукхьал мехка экономика капиталистически никъа тІа лиххар дукъа пайда ийцаб ревизионистски контрреволюционни элементаша.

VI.

ЧССР цхьабола кулгалду деталаш хувпа болабенна хиннаб араххьарча политика. Варшавски Договорах а Советски Союзаца даьча шин оагІорахьарча Договорах а тІаийцача ЧССР декхарий дукхха лоарІаме положенеш.

Советско - чехословацки договорех вай мехкана шоаьшта декхараш тІаийцад — шоай кхерамзле, социалистически соаружества кхыча начхьалкхений кхерамзле Іалашъяра юкъе шоай низаш а айкха цхьана лаьду гІулакхаш а вІашагІдетта. Цу декхараша шин оагІорахьара даьча договорех а Варшавски Договорах а вокх социалистически начхьалкхенашка тІаийцача декхаршица цхьана бахулийт цун кІара доакъашхочун кхерамзле тешшаме Іалашъеш йола чІоагІа лара.

Договора юкъе дакъа лоацача мехкашна массане а цхьатарра деза лекхарам тІаийцад — социализмана карагІаьннараш лорадеш, цар доакъаш лорадеш, Европера машар лорбеш никха кьалха а баьккха латте.

Советски Союз латта а хьаттай, латта а латт договора юкъе дакъа лоацарашна уж декхараш тешшаме кхоачашъяра тІехьа, цу тайпарча накъана мара тешшаме Іалашъургьан парех хІаране кхерамзле. ДоттгІаш долча договорех тІаийцача ший декхарашка уждамо гІулакхаш Чехословаке а леладу аьнна хийттад СССР-а хІанзалца.

Цхьабакъда, ухх тІеххьарча хана шенхаштта кхерамаш тІатессан йола белггалара тенденцеш гучаяла йолар Чехословаке араххьарча политика дакъе, къаьстта а Европа гІулакхашка. Уж тенденцеш гучаийла чехословацки кепайоазон тІа, радион телевизенен передачашка йийнана цу ІеІ, цхьаболча официальни деталашка деча къамаьлашка а. Белгала аьлча, уж тоъал хиха къоастадуш хьакъехьар кхыча мехкашцарча гІулакхий министра И. Гаека аьча заявленешка. Деш йола къамаьл чехословацки араххьара политика хувпара тІехьа каст-каста деча тІаьхехамий ма късехьа да.

Белгалара доттагІаш хиннай Варшавски Договора хІама тоха, из Договор меже гІерташ. Варшавски Договор ва могадеш а цух структура хувцанзи ярьац яхаш а гуччаьа къамаьл дир Праге КПЧ ЦК бахктоххамеча викало В. Прхлика журналисташта хьалхашка. Из дІахо валар, хоиш на дарра, партеий правительствай кулгалхой боараме хулаш йолча, Варшавски Договора юкъе дакъа лоацача начхьалкхений Политически Консультативни Комитета гІулакхаш бІех а деш. Цу тайпара гІулакхаш КПЧ ЦК кулгалхоша бехке дерг ма дий аьнна хетадала йиш йолаш дар, цхьабакъда, из хиннадац.

Из да вай юкъара доги, Варшавски Договора Организацена юкъе дакъа лоацарий доги. Цу организацех Іург долаккхаргІола хІама хилийта йиш яц. Цу тайпара никъ духьала ба Варшавски Договора Организацена юкъе дакъа лоацаш долча дерригача мехкий вахара хьаштанта, цу дакьхе СССР вахара хьаштанта а.

Социалистически начхьалкхенашна шоашта юкъе даьча договорех тІаийцача декхараша царна дакъа лоацарашкара дІадех шоай доазонашта дика ха делча Іалашдир. Цу хьакъехьа гІулакх мишта латт Чехословаке малхбузехьарча доазонашка? Уж доазонаш на дарра аьлча чехословацки оагІонгахьара хьадийлла ю.

Империалистически разведкаша чуухийташ бола малхбузерча мехкашкара диверсанташ, шпионаш Чехословаке тубоалаургбоаш ниЙсделар гІулакхаш. Империалистически агентий торо яр Чехословаке территоре тІа къайлагІа гера кхачьа.

Цхьахаштта евтем бозбур тІехьара событеш йолча хана Чехословаке цхьаболча деталаша Малхбузехьарча Германецарча цун гІулакхий дешех аьмца даьча къамаьлашка.

Чехословацки кулгалхошта хоаш дар Малхбузехьара Германи Европе дІаниЙсденна доазош, цу дакъе ГДР-ан ФРГ-ейеи юкъердараш а, тІа аппаши тІаьфца лаьрІан на хилар, «берригача немцашта хьалхара» дІаувттара бокъо лий хилар бахьлелга цо дІахо а дІадехаш хилар, цо хьалхагІа а санна Малхбузехьара Берлин дІаехаш а шига массе тайпара провокацеш лелзеш а хилар, ядерни герза тІаккача гІертилга цо бокъонца деталга хІанзалца хьакхайкадьа на хилар, мюнхенски договор юкхьанца дош бокъонца доаццилга цо хьакхайкаьь ца хилар.

ХІаьта а даьд Чехословаке Малхбузехьарча Германеца гаргабахара, цуцара бувзамаш чІоагІдара тІадерзадь къамаьлаш. Европейски гІулакхашкара ЧССР политика дукхъача хьале Чехословаки Советски Союзаи Малхбузехьарча Германецаи юкъе уллаш кІларга хьежа белгалйоалаш хила ега, яхаш Чехословаке правительства цІерагІа официально хьакхайкадеш хиларга дІакхьача хиннад гІулакх.

Цхьабакъда, цу тайпара никъ цхьаккха тайпа классови чуоацам боацаш ба, еррига исторически опыта дукхьала ба, социалистически мехкийн Чехословаке шийн кхерамзлон хьашташа ма ахкара бац.

Чехословакерча цхьаболча деталаша тІаьхекам баьб цун арахьара политика Малхбузен оагІорахьа ерзара, из кхы Советски Союзеи вокха социалистически мехкийи политикех тийша хІама доацаш «шийн лоІаме» хилийтара. Зо хала дац, кхычарех тийша хІама доацаш «шийн лоІаме» яхача дешашца Чехословаке араххьара политика социалистически содружества мехкий бІарча цхьан политикех дІакъоастае гІертилга къайладаьа безам хиина хилар.

Халахете а, цу тайпара къамаьлаш ЧССР-е доаттІача тайпара юкъатохаш хиннадац.

Вай юкъарча хьашташа, цу дакъе вежарамха йолча Чехословаке хьашташа а ма яххара да европейски кхерамазлени еррига дуней халкъашта юкъерча политикан дешашца Варшавски Договора юкъе дакъа лоацарашна цхьанд леладу гІулакхаш мел ца а деш, чІоагІделга. Договора юкъе дакъа лоацараш цо декхарийла бу Варшавски Договор дохаделга дІалехаш цу массе тайпара провокационни къамаьлаш хоадамболлаш юхатоха.

Шоашта уйла тІаоваш я дукха ха йоацаш чехословацки территоре тІа аьча Варшавски Договора мехкий тІема-штабной ученешца хувзаденна, Варшавски Договоргара хьалоагІача Чехословаке декхарашца могарг доаца гІулакхаш леладаь факташ а. ТІема-штабной учени чакхъяллалца йолча хана цулга социалистически мехкий эскара доакъош Чехословаке территоре тІа хилара дукхьала моастагІала кампани йоаржальяр. Советски тІема контингенташ шига хилар чехословацки территора дІалацар санна хетийташ дийцад антисоциалистически аьттехьарчеи низаша. Варшавски Договорах тІаийца союзнически декхараш лоархІаш дилара тара дий из? Дац. Из дукхагІа тара лест Варшавски Договора Организаци тІема механизма болх практике хадча хьал тІа оттаба гІертара. Мишта хила йиш яц из шийна тІаийна союзнически декхараш лоархІаш йола оагІув. Мишта хила йиш яц уж декхараш терках ца деш йола оагІув мара. Цунах де доагІІаш дола социализмаш ца дийча балацар Варшавски Договора юкъе дакъа лоацараш.

ТІеххьарча хаьарча факташа хьахьокх. Чехословаке антисоветски пропаганда, антисоветски къамаьлаш бІаргагуш алсамдувлаш моттигаш хиина хилар. Дагалехийта йиш я Староместски майда тІа 2 мае, ораторашта антисоветски заявленеш а еш, провокационни вІашагІкхетар. Дагалохийта йиш я Прахазке, Гайзелке, цу сортах болча дукхача деталашта дав дертІардьна къамаьлаш. Дагалохийта йиш я доттагІал дола советско - чехословацки гІулакхаш бІехьдара вторагІа шоай торо мел яр а деш, кепайоазон тІа, радиочун телевиденеи гІолла дав Іальмате дукха къамаьлаш. Ухх тІеххьарча шерашка кхыметтел капиталистически начхьалкхений оагІорахьара а нагахьа мара хилац Чехословакера араухараш санна тоца ильарча сийдоаца къамаьлаш. МоастагІама пайда шар моаллагІча бахьанах — Шейна дош е Ян Массарик валара гонахьа хьоваль спекулаци, е Варшавски Договора эскара маневраш уж але а, антисоветски уйлаш хІор тІа дальта доттар дукхьа. Моттигаш нийсьенний антисоветски чулоацам бола листовкаш городашка йоаржаеш, советски байракха сий доадеш. Кхетадеш да, вайна юкъера гІулакхаш тоадара цу тайпарча акташа новкъостал де йиш ца хилар.

Кьанна эшаш дар Советски Союзацарча моастагІала фу тоссилга? Из хьашт дар аллха гитлерамана дукхьала вай цкьана лоаттабаь къовсам чехословацки халкъа дег чура боабе безам бараштa, чехски словацки халкъашта карагІаьнна социалистически хІамаш деза доадараштa, дуней социализмана карагІаьннараш дІадахар дезарашта. Антисоветизм, антикоммунизм, массаза а из хиннача тайпара, вІашагІкхеташ а шоай ла вІаши хьалъеяш а я.

ЧССР кулгалхой цхьа хьакхайкадь Іийнабац чехословацко - советски доттагІал дохавргдоацаш хилар. Вайна юкъера гІулакхаш тешаме ца хеташ дег тІара къамаьлаш дора КПЧ ЦК майски пленуме. Цхьабакъда, Чехословакерча буржуазно-националистически талгІеца, антисоветски къамаьлашца къовсам лоаттабара деш хоадамболлаш хІама дацар. Бакъдар аьлча хоза хабараш-м дувца йиш я доттагІален солидаростеци хьакъехьа, союзнически декхара тешаме хиларах, цхьабакъда, лоархІаме да дешаш а доаши, парна тІехьа малагІа хаьда гІулакхаш доагІа лар.

Шеко хила езаш дац, моастагІала дола антисоветски кампани хьоальрий Чехословакега ший лоІами суверенитете аллха социалистически мохк а болаш мара, социалистически содружества член а йолаш мара меттахьа лоаттаюург ца хиларах дола бакъдар дицлайта вІашІехьдарг ца хилар.

Реакционни низаша, СССР-арен кхыча социалистически мехкашцарен ЧССР гІулакхаш толхадь а гІертаи, цу тайпара чехословацки халкъа лоала дакъа кийчдаь хиинад империализма дукъа юкъе.

VII.

Укх тІеххьарча хана Чехословакехьа а хиина шоай гІулакхаш чІоагІгІа чакхдаха йоаленна яр белггалара социальни база йолаш, доалол дехьа шоай оагІув хьаллоацаш хиларах ког гІортолга еш а тІа-тІа гуччахьа а гІерташ, Іаьдала керте отта гІерташ а хиина контрреволюционни, антисоциалистически организацеш. Ма дарра аьлча, мехка хьахиний Чехословаке капиталистически порадкаш юхаоттае лаьрІа хиина политически оппозици.

Къаман фронта юкъейоагІаш хиина коммунистически йоаца партеш хиинай ЧССР-е 20 шера. Цу партей кулгале чакхбьхаб социализм хьалъяра тІаберзабаь никъ, шоай гІулакхашца новкъостал даьд мехка белггалара коммунистически доаца низаш беркатеча балха юкъеоазара. Цхьабакъда, укх тІеххьарча ворхІ бетта цу партей наькъа юкъе оазангара деза хувцамаш хиинад. Хадкъеи социалистически партей кулгало цІаьхха никъ хийца а хийца, ма дарра аьлча, хІана укх сахьата Къаман фронта доазонел чухьа КПЧ-еца цхьана гІулакхаш лозунгаца къайлалоаттадеш дале а, легальни оппозици хьаргахьа лостадьд гІулакх. Ше ханна оттадьча программни документашка шийна а коммунистически йоаца парте кулгало хьакхайкадеш Компарте йолал бекъо а йолаш Іаьдала доал деча дакъа лаца ший безам хилар. Цхьабакъда, из бІьсти дар, хІаьта июле цхьанне а къайлахьдар деш дола къамаьл кхычох — Компарти Іаьдала юстара кхоссарахи мехка коммунистически доаца керда кулгал оттадарахи хилар.

ДІаяхача хинара чехословацки социал -демократически парте роль тоъал дика йоацаш я. Белхлой классе мугІараш вІашагІа а къестадеш, ЧСДП аьттехьарча кулгала эггара чІоагІагІча тайпара реакце оагІув хьаллаьцаб цо коммунисташта духьала лоаттабеча къовсаме, буржуазни строя тешача ког гІортолга а йолаш даьттад из.

1948 шера, социал-демократически парте тешамегІа йола революционни элементаш коммунисташца цхьана вІашагІхийттача хана, ЧСДП кхы дІаха хургйоацаш дІаьлар. Цхьабакъда, ухх шера, Къаман фронтон КПЧ ЦК-ен дь, социал-демократически парте вІашагІйоллилга мехкаш йола решени хиина йоалашехьа а, из ма дарра аьлча юха вІашагІхета йолаелар.

12 июне Праге шерра дІадаржадир «ХІанзарча политически хьалаца дувзаденна чехословацки социал-демократически парте городской кийчон комитета позици» аьнна цІи йолаш дола документ. Документа тІа йоахар, тахъ шу ха кьахкачул тІехьагІа политически вахаре юхйоагІа социал - демократически парти, из цІаккха а йоацаш хиинац е юридически оагІонгахьара а, е «белггалара хьалиц политически концепци кхайкара» гІулакха а. 1948 шера июне КПЧ-еца вІашагІа а кхийтта цІаьш хилар «бокъонца дац» яхаш кхайкадора.

Чехен Моравен къаьст-къаьстача областашкарча социал - демократий никалаша дакъа а лоацаш чехословацки социал-демократически парте кийчон комитета заседани хилар ухх шера 21 июне Праге. Цул тІехьагІа вІашагІъеннар социал - демократически парте обкомаш, райкомаш, шоай мехкашкара организацеш. Парти ший гІулакхаш чакхдаха йолаелар, [illegible] ца хана а Чехословаке Коммунистически партена духьала.

Ухх тІеххьарча ворхІ бетта антисоциалистически хьасаниера дуккха тайп-тайпара группаши организацеши хьахинар Чехословаке. Уж организацеш йоаоаца центрий диъца дехьаш шоаш лерІар социалистически строй дІайоаккхагІа хилар тІа-тІа кІезигагІа къайлахухьаш яр.

Гуччахьара контрреволюционни организацеши яр «Клуб-231», цу клуба керте хеташ къаьнара фашист Бродский, хьалха хиина буржуазни икарал Палечек, шпионаж лелаярех шоай хана судаш дь чубехна хиина империалистически разведка агенташ Рамбоусек, Чех, кхыбараш санна бола нах. Уж берригаш а опытни, дахарегІа бола социализма моастагІий ба.

Цхьахха, ший гІулакхаш къаьстта хьинаре чакхдоахаш интеллигенци, белхлой, тІема гІулакхаш тІара нах ший мугІараштa юхьаоза гІерташ хиина гуччахьа антисоциалистически организаци—из я «Парте боацача активистий клуб». Клуба идейни баьчча а хиина дІаяттаь хьалхагІа КПЧ-ена юкъера дІавааккха Иван Свитак. Цо уттаьай цу организаце стратеги тактикей. «Репортер» яхача журнала тІа кепатеха араьяьхача ший шоррача заявлене тІа коммунисташ эпаргІа Іаьдала кертера дІабахареи парламенте аргІанна доала хоржамаш а даь антикоммунисташ Іаьдала парте оттареи сурт хилад Свитака.

«Клуб-231» а «Парте боацарий клуб» а — антисоциалистически лестамерча дукхача организацех цаІаш мара яц, хІаьна цар болх чІоагІа а бар.

ЧССР-ера антисоциалистически организацеш доазол дехьарча контрреволюционни эмиграцеца, кхыча мехкий буржуазни партенеи гІозараннек эстара шерагІа бувзамаш болаш хиинай.

ЧССР кулгалхоша хьакхайкадора, оппозиционни организацешта ноконагІа зе доагІар дерге яхаш. Цхьабакъда, дав цхьаккха хІама дац.

Мехка этта тІулакхаш цІенхиитта хилара, моастагІал долча низий гІулакхаш юхатохар дукха саттота гІулакхаш чакхдахлиза дарг ца хилара къаьстта къаьгага тешад деш яр гуччахьа контрреволюционни платформа—«Ши эзар деша» кхайкарал кепатохарем цуна шерра пропаганда ярен факт. Бокъонца КПЧ-ена духьала дерзадь долча цу документа тІаба конституционни Іаьдала духьала къовсам лоаттабара баш бол гуччахьара тІахьехам. Цунах шерра пайда ийцаб социалистически стройна раьва мел боацараш вІашагІтохара, чакхдоахача гІулакхий программа яр из царна. Теркал да дош дита йиш яц моастагІах долча цу платформа авторашта шоай позици дерзара гера юкъеловшкхарга шоаш яхаш кхерам тІатийсе хилар. Цу низаша гуччахьа хьахьйинарашна — «Ши эзар деша» кхайкарала — йиза бокъо лора царна духьала, партеи белхлой классен низех ког гІортолга а еш, хоадамболлаш дола гІулакхаш чакхдахара. Цхьабакъда, контрреволюционни низаш юхатохеш дола гІулакх да ала йиш йолаш цхьанхьа а хІама хилонзар.

Цо коа цаІараш хьайийлар ужамо долча кхыча кхайкаралашта, хІаьта цар шоашка хьежаш кхы ха а мкхийттанвар. Факташа хьахьокх, реакце тІеххьарча кІирашкеи деношкеи антисоциалистически организацешна Коммунистически партенеи халкъа Іаьдалаи духьалара шоай тийша болх кхы тІа а чІоагІбаь хилар. Темамеча, социализма гІулакха мутІахьа болча коммунисташка гуччахьа, эхь дедаь гІелбъ яхьар.

«Начхьалкхен Іаьдала организацера консерваториш дІабоалингая» лозунг а долаш чІа-тІа чІоагІагІа дІадела баьлар Къаман собрани хашал хьалха хоржамаш делга. Аьттехьарча организацей ошалаша делладарь хоржамашка Коммунистически партин эшавалга вІашІехьдоакка гІерташ дар. Кхыча дешашца аьлча, леладаьр гуччахьа контрреволюционни переворот е гІерташ лар.

ГІар-тата доадаш, герзага гІоллара йоа ца гІоттадеш Іаьдала керте отта гІертар контрреволюци, цхьабакъда, цунна гора кхыйола торонаш а. Хьулаза даьлла гера гучадаьккхача йолаш йолча факташа йоах, социализмана тІехьалттарашна гера юкъе а долаш доь хург миччаъ аьнна хеташ яхар реакци. ВІашагІъеллар хьалха хиинача бенешаи эскарорча эссарий союз — «вІашагІхийтта доазол дехьара тІемахой». Чехословаке доазонел араха, цунна геттара гарга, гІаувзаш вІашагІъеттаний яр контрреволюционерий боккхий группаш, царех цхьараш Чехословаке доазонел чухьа ийлхай, шоашта гера а долаш. Пражски университете кхетаче хиннача Свитака гуччахьа хьакхайкадир, «бокъонца йола парглатох» юккъалина демократизацени политически дІаяхьав духьа гражданский тІема никъ а ийсбала тарду, аьнна.

VIII.

Аьттехьарча, антисоциалистически, контрреволюционни низий гІулакхаш бахьан долаш Чехословаке контрреволюционни переворот хиларен социализмана карагІаьннарашта дохье кхерам боккъонца тІабессар. Дукхьал на зав Чехословакерча политически процессашта, уж дегІаахара лостана КПСС-а вежарашна йола вош партешта ларцагІйоагІара кертера бахьан.

Хоиш да, кхерамо крайне дІаккхара, чІоагІгІуш даьтта контрреволюционни низаш политически средствашца эшаде КПЧ-ена, Чехословаке [illegible] Болгарски коммунистически парте, Венгерски социалистически белхлой парте, Германе Социалистически цхьана парте, Польски вІашагІхийттача белхлой парте, Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитеташа шоай оагІонгахьара таралуш мел дола хІама даь хилар.

Май бетта КПСС-ен КПЧ-ен делегацеш Москве вІашагІкхийттачул тІехьагІа, КПСС ЦК-ас дукха санна дуккха а тайпа эттa хьал дувцар духьа КПЧ кулгалхошца цІаьхха шин оагІорахьара вІашагІкхетара хьакъехьара предложени. Цхьабакъда, хІара из массаза яла тайп-тайпара бахьанаш а доахаш, цунна кІалзарбувнар КПЧ ЦК кулгалхой.

Интернационализма принципашта тешаме болча, вежарашха йолча Чехословакена шина дег-уйла хиларо оарцагІбаьлача, вай континентерча социализма кхелашта хьалхара бехктохкам хетабеш болча Варшавски Договора юкъе дакъа лоацача вежарашха долча духкхача мехкий кулгалхоша ЧССР кулгалхошца цхьана гулбала лаьрІар этта хьал новкъостал дулцар, цуна кІалхарбоала никъ лахар, царна шоай новкъостал хьалтийцил алар дукхьа. Халахете а, КПЧ ЦК кулгалхоша из предложени тІа на эпаш йоттар. Варшаве вІашагІкхета безам хилазар цар. Цхьабакъда, цу тайпара вІашагІкхетар чакхдаккхара вежарашха йолча партей еррига политически моральни бокъонаш йолаш оттадар гІулакхаш.

Варшаве вІашагІкхетаро хьахьелар пхи коммунистически белхлойн партин йиззе барт-ильоагІо йолаш, шаккьаргІоашаш уж кхетаенна, контрреволюционни низий чийша болх юхатохилга Іалашде лаьрхІа хилар.

Чехословаке лийкача контрреволюционни антисоциалистически гІулакхашта аьча анализе дег тешаеш хьахьокхар, уж шин-шегІа хьахинна а долаш, бокъонца вІашІехьдаьха лийнна хилар. Царна юкъера къаьгга хьагучайелалаш яр антисоциалистически низаша кхайкаралаш даь моттигаш, цар эталаш мичахьа а санна тІа ерзаь а яр, цар гІулакхий шоай белггалара лер хилар, дерригача КПЧ чухьарча аьттехьарча ревизионистски, антисоциалистически, мехка чухьа гуччахьа контрреволюционни долча дерригача низий гІулакхаш цхьан ианаргІа лостанеи араххьара уж хьаллоьйана хиина моттигаш.

Цу доллача хІамаша йоах, событешта ластам тийнаб мехка чухьа шерра бувзамаш долаш, массови информаце органашка антисоциалистически гІулакх хеталеш, тайп-тайпарча клубашцарен кхыча партешцарен бувзам хьаллоаттабеш хиннача вІашІехьданначa контрреволюционни низаша. Контрреволюционни низаша хІамаш йийттай начхьалкхен оагІув хьаллоацача лоархІаметІача органашта а. Контрреволюционни деталаша чакхдоахаш хиина нах кхыча мехкашкарча разведкашка, доазол дехьарча империалистически гІозарашца бувзабенна хиннаб. Цу хана контрреволюционни низаш вІашагІдийттарах цхьабарий безам хиинаб укх тІеххьарча хиинача хьайла лелав. Аьттехьарча низий шоай нах хиинаб КПЧ кулгалдеча органашка, цар чакхдоахартдолча гІулакхех лаьцца бокъонца хоам баь хиинаб царга. Цо кхы а дукхагІа хулийтар латтача событей кхерам, дІадехар еррига парте контрреволюцена духьала хоадамболлаш къовсам лоттабелга. Эггара хьалхарча аргІанна, КПЧ ЦК Президиумон цун хІара члени, ЧССР правительства членаша хьинаве гІулакхаш чакхдоахийтa. ХІаьта, каст-каста бІаргагора КПЧ ЦК Президиума цхьаннаболча членашеи правительства кулгалдеча деталашеи КПЧ ЦК Президиуме принципиальни дешашта дІаьчча наьъхьа дукхьала къамаьлаш деи. Масала, КПЧ ЦК Президиума член Ф. Кригела антисоциалистически элементаш юха ца тохарал совгІа, чакхбира аьтта. Аьрта меттал дукхьал контрреволюционни кхайкаралаш деча авторашна, масала, «Ши эзар деша» авторашта телевизене гІолла цо интервью луча хиина санна.

КПСС-а а социалистически мехкий вежарашка йолча кхыча партеша а, цкъа санна дукхаза а, цуна уйла тІаьестаьай КПЧ кулгалхой. Вай опыте а вежарашха йолча кхыча партейн социалистически мехкийн политически балха опыте а хьех, контрреволюционни кхерама тІехьаьнна дола, из ца духш бита магаргбац яхар. Машара никъ лелийтаб, хоншехьа кхерамах дош ца хета, контрреволюционни низаша ажхьалза дувлара хІаьта а, реакцена торо лу гІулакх социализм дІаоккхаргахьа дерзаде. ЧССР-е лаьттача факташтен гІулакхашта ючча анализага хьежа, вежарашха йолча партеша белгалдаьхар, контрреволюционни низаша эггара чІоагІагІа дакъа а лоацаш Чехословаке социализмана шерра наступлени йолаь хилар. Из антисоциалистически наступлени чакхйоаккхача бокъонца вІашакаляьхкар араххьара империалистически низаш, контрреволюционни низаши Чехословаке Коммунистически партена юкъера аьттехьара ревизионистски элементаши.

ЧССР вежарий-коммунисташ, беррига къахьетамхой халкъаца, Чехословакера событеш харцахьарча оагІорахьа ца листийта безам болаш хиннача социалистически мехкий коммунистически белхлойн партеша шоай торо йолаш мел дола хІама даьд цу гІулакха. Цу гІулакха лаьрхІа дар КПСС ЦК Политбюрои КПЧ ЦК Президиуми Чиерне-над-Тиссой вІашагІкхетар а цул тІехьагІа Братиславе хиина социалистически мехкий ялх коммунистически белхлойн парте викалий Совещани а. Цу наькъа вІашагІкхийттача хана КПЧ ЦК викалаша дош делар саттота хьада гІулакхаш чакхдоахаргда шоаш мехкара хьал дертІадаккхара, социализмана карагІаьннараш чІоагІдараш лорадараш, аьнна. Цхьабакъда, Чиерне вІашагІкхийттачули Братиславе Совещани хинначули тІехьагІа ЧССР кулгалдеча органаша цхьаккха хІама даьзар контрреволюцин юхатохара, хІаьта аьттехьарча, антисоциалистически низаша кхы а дукхагІа чІоагІдир шоай гІулакхаш. Бокъонца белгалара декхараш оттадир шоашта хьалхашка: социалистически общество дегІаккхуалача КПЧ кулгалдара дакъах йоакхилга вІашІехьдаккхар, из гІулакх лаьрхІа шерра наступлени йолайир цар парти авторитета духьала, цунна духьала метІаьлеши харцдараши дувцаш дорха кампани йолайир; Чехословаке Коммунистически партин социалистически обществон вІашагІъяккхен Іалнан коммунизма идейни платформа тІара Іо а ехоса реформизма социал-демократизма наькъа тІа яккхех лаьрхІар, — цу духьа бІарча, творчески хьехам а лоархІаш йоаршалый цар марксизма-ленинизмана духьалара атакаш, ленинизмана духьалара атакаш; цу духьа шоашта хьалхашка декхар оттадаь Чехословаци Социалистически Республика политически чулоацам хувца, — из социалистически платформа тІара Іо а кхосса социализм-демократизма наькъа гІазйа буржуазни республике йига.

Уж декхараш кхоачашдича бокъонца империализми хьаштанта ма хеттара хулар. МоллагІча кхыча хІаман духьа а доацаш, цІаьхха дата а доацаш хьайнача социализмацарен демократецарен, Чехословаке къахьегамхошцара безам бахьан долаш а доацаш, цудухьа сехьара чІоагІагІа хьаллаьцар интернационалисташцар пропаганда Чехословаке событеш кхераме дегІаахар.

Чиерне ВІашагІкхетара Братиславе Совещани хиннача тІехьагІа шоай гІулакхаш кхы а дукхагІа еллдир аьттехьарча контрреволюционни низаша. Антисоциалистически элементаша вІашагІъеллай белхлой милици дІайоаккхилга хьадехаре вІала кулгаш яздо подписаш гулъяра наьпанеш. Уж кампанеш йолча хана чакхйоалар антисоциалистически маІан дола митингаши демонстрацеш. Цу митингашка къамаьлаш деш хиина коммунисташ гІемагІча тайпара сецабора, кхыметтел физически низ а боалар царна духьала. Кепайоазон тІа низ а йолаелар бІаьха антисоциалистически истори. Кхеш да, «Авто-Прага» яхача 90 белхахоча мел дорха низам даьд аллха цар майора белхлой класса карагІаьннарий гадоахкаши Чехословакеи Советски Союзеи халкъий латтагІал хьаллоацами къамаьл дар бахьан долаш. Укх тІаххьарча деношка боьралел тІех боалача дІакхьачабар вІашагІбелла хиина тийша болх — гуччахьа чухьаьхкаб Прагерча КПЧ ЦК секретариата здание.

Чиерне-над-Тиссой вІашагІкхийттача хана гучадаьлар КПЧ ЦК Президиумера низаш декъаденна хилар. А. Дубчек керте латтача Президиумера кІезигагІа болча членаша гучахьарча аьттехьарча оппортунистически позицеш хьаллоацаш хиннача хана дукхагІбараша принципиальни никъ лаьцар, хьакхайкадир реакцеи антисоциалистически низашта духьала, реакцена кхалара духьала хоадамболлаш къовсам лоаттабелга барт ца хилар.

Цхьабакъда, Чехословаке Компартеи правительствай кулгалхой болча аьттехьарча ревизионистски элементаша юкъагІаьлкхад Чиерне-над-Тиссой яхача городеи Братиславеи вІашІехьбаьккха — Чехословакерча социализма гадакххара, антисоциалистически низашца къовсам лоаттабара, империализмо лелабу тийша белх юхатохара хьакъехьа вІашІехьбаьнна барт кхоачашбелга. Моттигаш социализм норасеш шоаш кийча хилар хьа а кхайкадеш, уж нах ма дарра аьлча ха тІехьаьлкха гІертар, контрреволюцега а дуваш. Цар тешам байна, тийша болх беллаш гІулакхаш бахьан долаш бакъонца кхерам тІабессар Чехословаке социализмана карагІаьннарашта. Чехословаке политически вахара гІулакхий арене аьлар бІаьдагІа бола реакци.

«Экстремистски низаша, — боаш гайдоахь КПЧ ЦК, ЧССР правительства къаман собранен члений группа кхайкарал тІа, — цу тайпара ладугІаннар парте балха тІехьаьдара, цар кхы дукхагІа чІоагІдир шоай тийша белхаш, фудагІа-мелагІа даь а вай мехка дош гІертале гІертанг. «Карта тІа оттадьлар ЧССР къахьегамхоша укх тІеххьарча 20 шера хьа мел даь хІама, социализмана карагІ мел даьннарах. Кхерам тІабессабаьлар ЧССР халкъе хьинара бетта дІабоалаб социалистически демократе никъ меттел, социализмана ларданта шоашта а, республикина шийна а.

Социалистически низашта вІалла а могаргдоацаш дола хьал оттар. Цу хьалашка оарцагІдовла деза, из на а боаси оарцагІдовда декар лаьрхІар кхоачашдараш хоадамболлаш. Дукхьал цудухьа лаьрхІар Советски Союзи кхыча социалистически начхьалкхенашеи вежарамха долча чехословаки халкъа, гераманаца низий новкъостал а долаш, саггота новкъостал дара хьалъехь ЧССР партийни начхьалкхени деталашна даь декхар кхоачадеш.

Социалистически Чехословаки кхел еш а гаргара а деррига социалистически мехкий халкъашта. Уж раьза хила йиш яц вай юкъарча моастагІаша Чехословаки социализмана наькъа тІара лийкара, социалистически содружества юкъера дІакъоастара кхерам тІабессабара. Чехословаки социалистически начхьалкхений дезалах контрреволюцега дІа ца къоастайттал декхий да вай мехкий халкъашта дІабахача тІемъ зорача къовсаме, социальни къамаьл кортамукъале бахьан долаш хиина возаш, цар Іодайта цІий.

Чехословакера социализм лорадар — из цу мехка халкъа чувнера гІулакх хиина на Іеш, дуней социализмо позиций гадаккхара проблема а д. Дукхьал цудухьа хьалдоас Чехословаке халкъаш социализмана карагІаьннараш лорадара гІулакхо. Вай чехословацки новкъостий — коммунистий, дерригача чехословацки халкъа вежарашха оагІув хьалзасарна вай кхоачашду, марна хьакхашкара, дуней халкъашта юкъерча коммунистически белхлойн къамаьл кортамукъален болаш хьаллатакара вай интернациональни декхар. Из декхар вайна делача хІаман дезагІа да.

22 августера «Правда».

Дезача деша хетаяь

Самарддинахьа В. И. Ленина цІерагІча культура Дворецe хилар Заводской района промышленни предприятей юкхьанцарча партийни организацей секретарий семинар. «В. И. Ленин ваьча ций-нахь дена 100 шу дузача денна кийчча яра района партийни организацешта хьалхашка латтача декхарех» Іоккхал йир парте Заводской района хьалхарча секретара В. М. Ахминае.

Исторически латаш хеташ районе ергьа конференцеш наесала, 26 августе хургйолча конференце тема я: «ГІа баха ленински курсаца». Цига торжественнея хьехаларгьа ленинана.

Семинаре къамаьлаш дир Грозненски химкомбината партнома секретара Захарчинкос, КПСС XXIII съезда цІерагІча промыслзавода партнома секретара Заболина, производственно-товарни контора партнома секретара Кацмана, № 2 йола ТЭЦ-а партбюро секретара Ширяева.

Шелковской района «Путь к коммунизму» яхача колхозе тІа-гІертта доакъар Іалашдеш ба. «АВМ-0,4» яхача установкан машиниста Падлесни Виктора хІанзале 8 тонн хьоар даьккхад баьцах.

СУРТА ТІА: «АВМ-0,4» яха установка.

Н. [illegible] сурт.

Доазол дехьара

ОАХА ХЕРЖА НИКЪ—СОЦИАЛИЗМ ХЬАЛЪЕЛГА

БАМАКО, 24 август. (ТАСС). «Оаха хержар цаI да, из хьйдан къыстаи а да — социализм хьалъелга, ерига духьаленаш халонаш яша а еш. Мали Республика социализмагахьа дIахьалхашкахьа ухаргья». Цу хьакъехьа хьанхайкалир Мали Республика президента Модиба Кейтас, «революце активни база» йолаяларпа дувзадения Бамакорча парте цIагIа хинпача торжественни собране ше къамаьл деш. Цу хьалхагIа цу дийнахь революце гадоаккхача Къаман комитета цийна дIатIаийдар партенен паччахьалкхенен лаккхера кулгалделга.

Тахан Мали халкъа хьалхашка латта дехарш дийцар президента. Цо, белгтала аьлча, кагирхой тIехьийхар республико лерхIарш толаме кхоачашдара новкъостал дар дуьхьа шоай политически идеологически кхетам лакхбар. Болхлошка ше кхайкаш Модибо Кейтас аьлар, массанневачул а дукхагIа социализм хьашт долаш дола, бахача нахах эгара сакхетамегIара дакъа да Мали болхлой класс. «Шоаш, шун революционни сакхетамах, шун дисциплинах, коллективни бехктокхам лоархIаш цо хиларах, — белгалдаьккхар М. Кейтас, — тийша да вай экономика толам балга».

Президента дIахо аьлар, империализмо дIахо леладу шийна тIйша балхаш, африкански мехкаш шоай лоIамах даха а гIерташ. Цо дагадохийтар империалисташа Конго (Киншаса), Нигере, Iарбий мехкешка, Кубе, Вьетнаме леладу тийша балхаш. Цу хьалашка, белгалдаьккхар президента, дерригга халкъ даим фе хилалда даргдац.

«ДЕЙЛИ УОРЛД» ЧЕХОСЛОВАКЕРЧА АМЕРИКАНСКИ РАЗВЕДКА ДАЬКЪА ХЬАКЪЕХЬА

НЬЮ-ЙОРК, 24 август. (ТАСС). Чехословацки кризисера американски шпионий даькъа хьакъехьара «Арта Шилдса статья кепатехай «Дейли уорлд» яхача США Компарте газето. Цу тIа йоах:

«Чехословаки американски шпионий теркам тIабийраа объект йола дукха ха я». 1953 шера декабре гуччахьа цуина мукIарал дир сона цкьан техасски мультимиллионерамехкдаьттахочо.

Из промышленни магнат Эюрейд дика вовзаш вар Дуче Iаьдала керте даьттача хана Муссолинена чIоагIа мутIахьа хинна хиларца. Из иштта тоьал чIоагIа дIалайвар профессиональни антикоммунисти сенатора Джо Маккартена тIехьалатташи хиларпа а. Со Далласе кхаьчача хана гуччахьа ахча гулдеш вар из «аьшка занавесал арахьа» агенташ бахийтара. ХIаьта эггара чIоагIагIа хьона хьашт долаш бар малагIа мохк ба аьнна аз шийга хаьттача цо жоп делар: «Чехословаки».

«Американски агенташ, — йоах дIахо статья тIа, — гучох гIожагIча тайпара чубеннаб стратегически доархIам болаш, вокх бийъ социалистически мехкаца оагIув болаш а Австрецен Малхбузехьарча Германецен юкъара доазош долаш а болча цу мехка.

Американски агентий дехараш—вахха сведенеш гулъярах лаьтта ца Iаш, даьхе ехкараш шоашкахьа баьхарах а латт, хIаьта укх шера март бетта Центральни разведывательни управлене империалисташкахьа ваьккхав чехословацки инарал-майор.

ЦРУ фос хиннай хIана хьана санна, шийн мехка моастагIашца цхьана гIулакхаш лелаеш йола саг санна вIашагIкхийттача Штаташка ваххаш болча инарал-майорах Ян Шейнах.

Инарал Шейна ЦРУ-нен Пентагонан кхьоста лоархIаме ва, хIана аьлча из военни деятель хинна ца Iаш, политически деятель а хилар. Паччахьалкхен департаменте гIулакхаш лелаш, из дезертир Къаман оборона министерсте коммунистически парте организаце секретарь а Чехословаке Къаман собране Президиума член а хинна.

«США паччахьалкхен департамент, — йоах статьях авторо, — цIи алъккхаш даьхе екхао чуттаьхьча агента. Чехословаке кIезига бац уж. Керайеазоко деча хоамегIа, хIанз Чехословаке 1500 американец ва, хIафта царех дукха бараш — боккхаш бола антикоммунисташ».

«Дейли уорлда» дагадохийт, чехословацки кризис сиххенначa хана консультацеша Вашингтоне лелавар чехословацки Судеташ Малхбузехьарча Германегахьа дIакъастар деза долча малхбузенгермански реваншистски нилай кулгалхоех цаI — Германе Федеративни Республика оборона министр д-р Герхард Шредер, яхаш.

«Шредер, — йоах статья тIа, — бIехагIа вола нацист. Из нацистски гитлеровски парте вахав 1933 шера мае, фюрера коммунисташ, социалисташ, жугатий бовбеча хана. Из гучадаьннад гитлеровски парте лелаш американски оккупационни бIуний бе хаьхкача хана.

Шредера кхайкаео нацизма расистски идеологи я. Ше докторски степень йоаккхача хана язъяьча диссертаце тIа Шредера тIаххьех шоай раса халкъа политически лорах. «Иоарга овлаш чудахача а ерригга американски интерешн вай национал-социалистически мировоззренена доагIаш долча балхий ларда тIа латтача а красистски Iилмана».

Лелхабаь дIабахийтача, Малхбузен Германеца доазув долаш хана чешски лаьтташ дIалувца беваш болаш болча судетски немцех болча активисташца аьхха цхьана гIулакхаш лелаеш ва Шредер. ХIанз, Чехословаке кризис латтача хана, цхьана тарьо цо тIема тактикен политически тактикен.

ТIема тактика лерхIар Чехословаке доазошта юкъе тIема маневраш елга.

Цхьабакъда, политически тактика лоархIаме я. Германецаша доазош тIа теха кIарцхал дола аьшкехар чехословаке правительство дIабоаккхача хана хьалха хинна из политически тактика... Малхбузехьарча Германе разведкан ЦРУ-н агенташ хинна аьлча хийтача.

КАГИРХОЙ КХОАЛАГIА РЕСПУБЛИКАНСКИ СЛЕТ

24—25 августа Грозненски сомий-баьцадарий совхоза къахьегама лагере ВЛКСМ 50 шу дизара хетаьь советски халкъа революционний, тIемен, къахьегамен сийлен моттигашка гIолла хиннача кхоадашка котбаьннарий III республикански слет хилар.

Хьалхарча дийнахь слет хьаеллара хетаьь митинг хилар. Митинг хьаймиллар ВЛКСМ обкома секретара С. Беримова. Слете дакъа лоацаш вар Москвера вена 306 полка ветеран полковник В. Ф. Кузнецов. (Цу полка тIема исторе материалаш гулъеча Грознерча № 12 йолча школа -дешархоица доттагIаз лелаеш ва из).

Митинг чакхъьинначул тIехьагIа военизированни ловзар дIадолалу. Цунна кулгалду запаса полковника А. Г. Подорожне.

Военизированни ловзара юкъедоагIар моттиге ориентировка яр, духьала оттаьь новкъарлонаш эшаар, гранаташ тоапаш кхувсилга. Республика кагирхошта юкъе хьалхара моттиг яьккхар Назрановски [illegible] командо (ВЛКСМ райкома хьалхара секретарь Ю. Барахоев), шоллагIа моттиг гудермесцаша, [illegible] лагIъар — Грозненски района команда. Исте[illegible] - революционнийн комсомольски илленаш дикагIа дахара конкурс хиларца чакхдаьлар слета хьалхара ди. Шаькха а белгалбаьлар Назрановски.

ШоллагIча дийнахь совхоза баьцадараш чуацача новкъостал деш хилар слета доакъашхой. Цул тIехьагIа дийнахь 4 сахьат даьлча Грозне С. М. Кирова цIерагIча салоIамен культуран парке «Ленина васкеташта тешаме да тхо» яхача девизах комсомольций кагирхойн митинг хилар. Митинге къамаьлаш дир тIема ветеранашца полковника П. Г. Павлова, запаса полковника А. Г. Подорожне, Назрановски района «Октябра 40 шу» яхача совхоза комсомоле комитета секретара А.-А. Бартоева, «Красный молот» завода болхлочо Р. Усаева, иштта кхыбараша.

Митинге дакъа лоацаш хиннараша республика комсомольцашкен, кагирхошкен, школай дешархошкен дола кхайкараш тIалийцар.

Цу тIа чакхъьлар слет.

Хьалхарча сурта тIа: С. М. Кирова цIерагIча парке хинна III республикански слета доакъашхой митинг. ШоллагIча сурта тIа: тоапаш кхувсаш я Наурски района команда.

Н. Небиашвили сурт.

ДИКАГIЧАРЕХ ЦАI

Цхьатара йоли цхьа оамал йола хIара кхалсагах. Хоза тийга бараъа, хоза кийсбаь корта... дукха деза царна хоза хIама.

Иштта я № 18 йолча Грознерча ателье мIача вахха баракъаш тета Гирихановa Бирлант а. КIезига барт беттацар цунга паланйийг йолча хана кечанаш е йола со яхаш бIарга мел дайча кIада тедарах.

1963 шера балха йоагIа Бирлант укх ателье. Лакха говзал йола мастер С. Ширлева йолча хьожаш ва. Уйла тIалхийта бу болх, цхьа минот лаккхац иш кулг вIашкадилла. Балхах дика кхетаи йола йоI ханах хьайла мастералла хьожаш.

Сийрда йоал кьовача йийий юхь, техалу дог: «Дика, беттара дика», аьна цо эгара хьалха костюм аьча лас хоастайча. Йоккхий а цо ше боккъонца говзал караерзаярах. Дикеи чекхеи тег Бирланта хьамел тета баракъа. ХIанз ателье эггара лакхагIча 5 разрядах болх беча цун дагайоагIа мастералла цо болх бе аьнна хьалхара ха.

Баракъа тегийта вена заказчик шийн костюм ергйола дитикъача дегIара къона йоI бIаргаейча шек вальле хьовзар. Закройщика ларге а вахе: «Опыт йола кхы мастер яц шун са костюм тегийта, ду-м бер ма дий», аалар. Бакъда, закройщика Ю. Адашьяица хала тевав дIавахийта заказчик кхыча бесса хьежар мастерга цо тийга костюм бIаргаейча.

Ателье Сийлен доска тIа хьалтеха йоал Гирихановай сурт. ГIозьаьннай цу тIа Бирланта юхь, цун гIоздаьнна дерригга вахар санна.

З. ГАЙСАНОВА.

РОССЕ ШАХМАТНИ ЧЕМПИОНАТ

Грозне дIахьош йола РСФСР-а 25-гIа шахматни чемпионат дIанз йистельене яла йоал. Цхьа тур мара йисаяц ловзаяна.

Кхохкалекная ахье хакъа лоапарашта юкъера къовсамаш. Турнире хьалха ба гроссмейстераш А. Зайцеви А. Лейни. Пхийттнех цхьайтта-цхьайтта очко е цар дIаране.

Лайза йисте а ваьлаа турнира юкъера хьаваьннав спорта мастер Ю. Шабанов. Ялхийттнех ийс очко я цун. Пхийттнех ийс очко В. Пешковскеи барзI аз очко Ю. Анкиевеи я. БарзI-барзI очко йолаш ба (пхийттнех) О. Дементьев, В. Дорошкевич, В. Сергиевский, О. Черников, С. Юферов.

В. СЕРГИЕВСКИЙ,
спорта дунен халкъьащта юкъера мастер.

Германски Демократически Республика. Ка бода алат чуьрахь укх шере боккхача лоархIаме хинна цIа гIулакх тIехьа техника — «Е-512» аха дай-меха комбайнаш.

СУРТА ТIА: Стасфурт района кооперативни объединене кхашка болх бу комплексни бригада социалистически яхье котъльнай. Комбайнаш лехкараштта юкъе кхо ккалсаг я укхаза.

АДТ—ТАСС-а сурт.

ВАЙ ЮРТИЙ ТАХАНЕИ КХОАНЕИ

Укх тIеххьарча шерашка хьаьстта чIоагIа теркам тIабаццийтаб юрташ эргаьха тоалре. Дукха сIирсаш хьаладаьа укх тIеххьарча хана вай юрташка. Царех да «Знаменский» яхача юрта хьалдаь наха чубахен общественни цIенош. Энгель-Юрта хьалдаь 640 моттиг йола школа, ГIойтIа хьалдаь клуб, иштта кхы дукхаъ зараш.

Цхьабакъда даьраш кхоачамбалаш дац. ГIишлош йоагIача тайпара хьалъяра, совхозийи колхозийи усальбаш догIайоалаьра комплексно ларда дезаш да техническй, архитектурни, организационни денаш. Из — дерригга Iилман расчете ва дахара де деза. ЦаI мара йоацача генеральни планагIа хьал а йоаль чакхьаккха централни усадьба яц колхозе е совхозе. Дукхача колхозий тере я шера массеж шозза вIаштIардаь цIенош хьалде. ХIаьта цхьаьолча боахамаша цхьайолча хана, цхьанкха цIа а хьалдац. Иштта гIишлош хьалъеш хилча тIеххьарча хана дIа на деххара юрташ тоаль ергьац дукхача ше[illegible].

Планировка а архитектурага а дилача тайп-тайпара хила еза вай юрташ, Iалама - климатически хьалашка хьежжа хила еза уж. Масала, бурунашка улача «Шелковский» яхача совхоза усадьбеи Советски яхача юрта усадьбеи кхьатарра хила йиш яц. Ве-баша ца хеташ цIенош хьалделга дIахо да негаргдолаш дац.

Мишта хила деза юрта хьалду цIенош? МалагIа да оаха хIана колхозхочеа ду новкъостал? ГIишлош хьалъеча пайда ийбеш йолш типови проекташ юрта бахача наьха хьашташ кхоачашдеш яц, хIана юрташка хьалдеш дола цIенош дукха кхоачамбоацараш долаш да, нах дIачуухха моттиг готта я," боахама эшараштта кхоачам хилал помещенеш яц. Дукхача специалисташа кхетадечех юрташкарча цIеной кухни 10—12 квадратни метр мара хила езац. Вай республико юкъере лаьрхIача дезал 4—7 саг волаш ба. Царна кхоачам хилац шин цIенах. Цулуьхьа хьалдеш дола цIенош 4—5 цIа хургдолаш хьалде деза. Шозза вIаштIардаь цIенош долча хьалду хIара дезаш лаьрхIа 4,5 квадратни метр йола кхийш. Дезал дукха бар аьнна е кIезига бар аьнна кхьаттара хул уж. Йоахан леладе, цкъ совйола хIана дIаоттае моттиг хилац цига. Цо кхьаьнга хьадьокх лаьрхIа дола кхийш хьалде дезаьга, нагахьа е биш йолаш яле подвальни помещенеш езаьга.

ЦIенош лоза фу чуккеташ хилац. Дукха ха йоалаш героле Минсе хилар юрташ тоалра дикагIйола опыт дIа-юха эцаре детаьль Еррнгсоюзни совещание. Цига кийсар юрташка бахача наха цIенош хьалделга, общественни алапеш хьалъелга моттигерча хьалашка хьежжа хилийтара республикански проектни институташа типови проекташ кийчъяра болх тоабе бе[illegible].

Из бакъда, хIаьта моттигерча хьалашка хьежжа хьалдой теш цIенош? Цу дакъе даьр геттара кIезига да. ТIера хоза, тоаш дац уж. Бердача фега аравала кхьметтел балконаш йоацаш да дукхагIйола цIенош. Вай хьалашка уж чIоагIа эшаш я, хIана аьлча дукхагIйола ха фега кхоа йиш йолаш климатически хьалаш да вайнига.

Шин оагIорахьа хьежха ткоалаш хилар бахьан долаш, тIарча этажа тIарча балкона догIа чуух. Цулуьхьа бахача наха шоаш ткоаьаш ду балконашта тIа. Цу гIулакхо мйрчалоах цIенош. Из хургдаш нагаьь самна проектировщикаша шоаш проект кийчъеча хана тIарча балкона тIа ткоа хургболаш из кийчъйойла.

Кев хозагIеи дикагIеи хилийтара а кIезига терро ю. СалаIа йиш йола моттигаш яцар. Кооперативни цIенош хьалдац, хIаьта наха шоаш хьалду цIенош хет-хеттача хьалдогI. Вай мехкарча дукхача областашка, краяшка из гIулакх тоадара хIанз дукха балхаш деш да. Масала, Московски облисполкоме СССР архитекторий Союзе Московски отделенеца цхьана конкурс кхайкаьй цигарча хьалашка хьежжа тайп - тайпарча вариантех юрташка цIенош хьалъергдола проекташ кийчъяра, иштта конкурсаш кхайкаьй Краснодарски крае. кхыча моттигашка.

Нохч-ГIалгIайчен юрташка цIенош хьалдара цу тайпара балхаш дIадолаю деза да хьатIаьттай. Дика хургдар республика юртбоахама министерства СССР архитекторий Союза Нохч - ГIалгIайчен отделенеца цхьана цу тайпара дола цIенош хьалдара йола конкурс кхайкайоре. Из гIулакх баха нах чIоагIа раьза хургболаш а да.

ХIанз а тIехьа боккъонца къоастадаьккхаш юрташка хьалдеча цIеноех цхьа этаж арам е шозза вIаштIардаьраш дукхагIа дергда. Шозза вIаштIардаьча цIеноеа дикагIа цхьа этаж йола цIенош хетаж ба дукхагIбола нах. Цхьабакъда, шозза вIаштIардаь цIенош дукхагIа пайда луш да. ХIаьта а Краснодарски крае юрташка хьалъераш дукхагIйола цIенош цхьа этаж йолаш да (дерригга хьалдеча цIеноех 60—70 процент). Вайнига а уж цIенош дукхагIа хьалде леI. Уж хургда цхьан - шин дезаьла лаьрхIа. Иштта юрташ тоайича городаа тараерзаргья уж.

Мишта латт юрташка хьалъеча гIишлошта проектно - сметни документаци Iалашъелга? «Севкавгипросельхозстрой» яха Грозненски филиал вIашагIъеллача дена дикагIа дол из болх. Цу хана дена дукха дIаденнад юрташка бахача наха цIенош хьалдара эша проектни документаци. Дукха кийчъьй совхозашта планировка яра проекташ. Массехк шу дIаладеха массайолча совхозашта кийчъьй аргья уж. 15—20 шу дахалехьа тоаль ала езаш я ерригга юрташ. Генеральни планагIа цIенош хьал на деш а дукха моттигаш нийслу. Масала, «Верхне-Наурский» совхоз вIашагIйоллачъ хана цунна планировка ярей цига цIенош хьалдарей ихан оттайир. Цу хана дена кхо шу даьнид, хIаьта генеральни планагIа хьалдаь цхьаккха цIа хац. Дерригга цIенош шоаш моттигаш а хержаш хьалду цига, уж перспективни а дац. Ши шу сонгIа ха яьннай «ГК» яха завод хьалъеш хиларца дувзадена «Гудермеский» яхача совхоза усадьба горозера аранкха аьнна, хIанзалца пох даь хIама яц. Цо хьахьокх районашка архитектурни служба болх нийса вIаштIехьбаьккха ца хилар.

Визза пайда эцац юрташкарча лаьттех. Шеношта юкъе нахулла кIезигагIа аьсса моттигаш хургйолаш хьалде леза уж. ТIеххьарча шерашка юрташка цIенош хьалдара опыто хьахьокх хьалхарча аргIагIа веттера ухиаш хьалъьякха езаш хилар, цунга хьежжа юрташ шоръергйолаш.

ВогIа да совхозашта планировка яра проекташ уттаяра гIулакх. ХIанз а тIехьа долаш дац совхозий централни усадьбаш хьалъяра эша проектни документацеш. Цар кулгалхоша кхетадац из документаци мел лоархIам болаш да, цудукхьа цхьаккха плакагIа а доапаш хьалду цIенош. Хетачча тайпара цIенош хьалделга дIахо да негаргдолаш дац. Цу гIулакха тIахьожам доаттабе беза районни архитектора.

ЧIоагIа лоархIам болаш да совхоза централни усальба хьалъяра а из шеръяра участок нийса хьакъоастаяр. Нийса участок хьа ца хержача, юрт хьалъярга дIадоаллар дукхагIа хул.

Укх тIеххьарча шерашка дукха балхаш вахь юрташка гаьваш йогIара лаьхье а. ГIишлош хьалъеш йоалушшехьа дIайоагIа шо гаьвеш, уж хьалъь йоалача хана уж хьалхургйолаш. «Знаменский» совхозе дукха хьалъьй керда гIишлош, хIаьта цига гаьваш хIанз а тIехьа йогIаш яц. Юрташка гаьваш йогIара балхаш дац наха а. Дика никъаш, гIишлой никъаш, паркаш, скверш хилча лаьхагIа хургья юрташкара культура.

Юрташка дукха цIенош хьалду, цхьабакъда, кIезига ба царех дика штукатурка я е кердача материалашца облицевка я цIенош. Столярни балхаш чIоагIа эсала ду. Цулуьхьа юрташка хьалъеча гIишлой дикала хетадаь общественни хьажараш хила деза. Цу дакъе дика толамаш даьхача боахамашта сонгIаташ хьежжале деза.

ГIишлош дика хилар художественни облицовка ярах, архитектура дика хиларах хийла да. ХIанз а тIехьа кIезига я художественни кийчъяь школаш, клубаш, тикаш, берий бешанаш. ХIанз типови проектагIа хьалдеча цIеной хьалхашкахьара оагIонаш цхьатарра я. Уж лакхе мел бийца мероприятеш чакх е йоахаш тоае, хоз ъе еза вай республикера юр[illegible].

Ш. ЕВЛОЕВ,
архитектор.

Материалаш—гIишлошъерашта

Пятилетка кхоалагIча шера къахьегама толамаш доахаш хьайоагIа Грозненски № 1 йолча гIишлой материалий комбината — коллектив. Кирпич, гипс, кIира, кхыйола материалаш арахецара барзI бетта план 17-ча августа кхоачашдьй цо, хIаьта продукцена реализаци яра задани 19-ча августа кхоачашъьй. Ер бутт чакхбалалехьа комбината болхлоша тIабоагIача бетта чотах арахецаргья 61 эзар сома маьха продукци. Къьстта дика хьалъег укх шера Воронина Владимира, Никитченко Зинаидас кулгалдеча кIира йоаккхачен гипсови цехий коллективаша. Цар кхы а хьалда кхоачашдьй барзI бетта план.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

Бехктокхаме да Шаьла района боахамий хьайбаш лелдераша тIанийна дехкараш. Цхьабакъда района дукхагIа дола боахамий фермай къахьегамхой лоархIабаш шоаш тIанйцача социалистически дехкарех. Хьавцаргьа вай «Джалка» совхоз. Шера планах паччахьалкхенга 1,5 эзар центнер дулх доххе дехкарийла бар хьайбаш лелдераш. Цхьабакъда тхьоалагIа август тIакхоачаш дерригга цар дехкар цхьа эзар тонн мара дац. Вента аьлча шера план хIанз а 67 процент мара кхоачашъьйац. Кхы а вогIа да паччахьалкхенга шура йоххара план кхоачашъенга. Шера планах Iаьхенга дIахкача езар 17,3 эзар центнер я, бахьла хIанзалца паччахьалкхенга ехкар 7978 центнер мара яц. План кхоачашъьй 46 процент. ДикагIа вIаштIехьбаьккхадаш из гIулакх «Шалинский», «Автуринский» совхозашка а.

ДУКХА ДА ДЕ ДЕЗАРАШ

«Шалинский» совхозе дулх доххара шера план 45 проценти шура йоххара план 45 процентз кхоачашъьй, хIаьта «Автуринский» совхоза хьайбаш лелдераша дулх доххара план 48 процент кхоачашъьй, шура йоххара план — 58 процент.

МалагIа да уж боахамаш, хьайбай продукташ яхарга а уж паччахьалкхенга йоххарга а дилача тIехьадисара бахьан?

Цу гIулакхна керттера бахьан да цу боахамий специалисташ хIанз а къаеннача технологех болх беш хилар. Хьа мел дешйола балхаш кулгашца ду, механизировании кьесапе деш балхаш лоадама дац. Шурий-товарни фермашка механизаци ца яр чIоагIа Iаткъ хьайбай продукце центнер яккхарга дIабодача мохьа. ВIалла ца негаргдолаш гIулакх дац дулха, шурий мах плановичуа лакхагIа хилар.

Дикка дикагIа дел хьайбай продукташ яхара а уж паччахьалкхенга йоххара а гIулакх «Южный» яхача колхоза шурий-товарни фермашка. Цу колхоза хьайбаш лелдераша дукха а тIеххкоачашъьй паччахьалкхенга дулх доххара шера план, 261 процент. Во дац гIулакх шура йоххарга хилача а. Шера план хIанзе 70 процент кхоачашъьй. Цу тайпара къахьегама толамаш доахаш хIабоагIа Ленина цIерагIча колхоза хьайбаш лелдераш а. Дулх доххара план 91 процент, шура йоххара план 70 процента кхоачашъьй цар.

Белгалбаьнна ба цу боахамий фермашка дика толамаш доахаш хьалда латтараш а. Иштта, Ленина цIерагIча колхозе хадавза хьалхара моттиг лелаеш хьайоагIа доярка Л. Айдамирова. Ше лелабеча кхойтта Iаттагара 21827 килограмм шура яьккхай цо. ХIаьта хIара Iаттагара яьккхар 1679 килограмм я. ШоллагIча моттиге я М. Кагирова. Шин группехь долчу хIаранегара 1400 сонгIа килограмм шура яьккхай цо а.

Цу тайпара дика толамаш доах Куйбышева цIерагIча колхоза доярка а. Шера планах хIара Iаттагара аьккха езар 1400 килограмм мара йоацача хIанзале 1100 сонгIа килограмм шура яьккхай хIара Iаттагара Н. Масхабаше а. Иштта толамаш доаха доаркаш кхы а ба боахаме. Кхьаьста дика да скотникий хьокхамаш. Иштта, скотник волча Такаев Мусий вIаштIехьдаьннад ше лелдеча кагийча доахах хIаранена дийнахьа буса тIаккета дулх юкъера даьрхIача 800 граммага дIакхачийта.

Цхьабакъда цхьаьолча боахамаша дика къахьегарах доалаш дац гIулакх, хIана аьлча ерригга района паччахьалкхенга дулх доххара план 69 процент мара кхоачашъьйац. Шура - йоххара план кхоачашъьйац хIанз а 55 процент мара. ГIулакх сеххах латт аьлча, из латт хIара боахама кулгалхоша берригга теркам гIабахийта кхоачамбоацарам дIададахарахи шоашта хьалхашка латта дехкараш кхоачашдарахи.

Ф. АЛБЕГОВА,
Шаьла района юртбоахама производственни управлене зоотехник.

ХАОТТАМ

Тахан республике гIалаш Грозне йоаца а йоацаш, кIезиг-дукха мерхаш хургья, IуйрIйна цхьайолча моттигашка локх хургья, малхбоалехьара гIаьххьа хьеккхаш мух хургба. 25—30 градус йовхал хургья.

Кхоана а цунах тарра ха латтаргья.

Редактора заместитель
А. А. МЯКИЕВ.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, Ленина улица, 11 (3-гIа этаж). Телефонаш: редактора—3-44-96; редактора зам.—3-39-11; бехктокхама секретара—3-34-38; партийни вахарен, культуран, промышленностен отделий—3-42-30; юрта боахамен письмий отделий—3-42-28.
АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Ленина 11 (3-й этаж). Телефоны: редактора—3-44-96; зам. редактора—3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни, культуры, промышленности — 3-42-30; отделов сельского хозяйства и писем — 3-42-28.
«Грозненский рабочий» издательство типографи, Революне проспект, 7/84.
Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции, 7/84.
СФ02215. Заказ № 3595